

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

**Юридичний інститут КНЕУ
Кафедри політичних технологій**

Освітньо-професійна програма

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 052 Політологія
Б
спеціалізація Політичні технології та лідерство

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Здобувача Кихтенко Тетяни Сергіївни

підпис

*Науковий керівник: д.істор.н., професор,
Зайцева. З.І*

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.пол.н., доцент, Гапоненко В.А.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА.....	8
1.1. Розвиток теоретико-методологічних принципів вивчення лідерства в сучасній політичній науці.....	8
1.2. Аналіз джерельної бази дослідження.....	17
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Основні етапи формування національної моделі політичного лідерства в Україні.....	20
2.2. Соціокультурний вимір інституту політичного лідерства в Україні.....	25
2.3. Трансформація функцій політичного лідерства в Україні в умовах воєнного стану.....	28
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. ДИНАМІКА СТРАТЕГІЙ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	39
3.1. Особливості стратегій діяльності загальнонаціональних лідерів (на прикладі президентського лідерства).....	39
3.2. Трансформація стратегій партійних лідерів.....	41
3.3. Вплив умов воєнного стану на оновлення принципів застосування стратегій політичного лідерства в парламентській діяльності.....	44
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дослідження теми політичного лідерства має вагому науково-пізнавальну актуальність, й водночас прикладний характер. Сучасні суспільно-політичні виклики актуалізують аналіз нових аспектів функціонування та механізмів реалізації політичного лідерства, зокрема змінюються теоретичні підходи до осмислення історії та теорії лідерства, набувають нового звучання проблеми демократичного лідерства, популізму, комунікативні та гендерні питання.

Актуальності теми додає й той факт, що політичні лідери України діють в умовах, коли країна знаходиться в стані війни, що висуває перед ними специфічні функції і завдання, значно розширеними стають їх повноваження. Ці аспекти ще не набули висвітлення в політичній науці й піднімаються журналістами та публіцистами переважно у соціальних мережах..

Стан наукової розробки теми. Світова політична наука має значний арсенал глибоких досліджень, які дають змогу привести в струнку систему теоретико-методологічне осмислення феномена політичного лідерства. Українське дискурсивне поле політичного лідерства, попри наявність певного кола високопрофесійних публікацій в умовах інституційних, медійних та безпекових обмежень військового стану потребує глибшого опрацювання.

Мета дослідження – визначити та науково обґрунтувати специфіку формування політичного лідерства в Україні.

Сформульована мета зумовила постановку і вирішення наступних завдань дослідження:

- визначити розвиток теоретико-методологічних принципів лідерства в сучасній політичній науці;
- провести аналіз джерельної бази дослідження;

- з'ясувати основні етапи формування національної моделі політичного лідерства в Україні;
- проаналізувати соціокультурний вимір інституту політичного лідерства в Україні;
- охарактеризувати трансформацію функцій політичного лідерства в Україні в умовах воєнного стану;
- виявити особливості стратегій діяльності загальнонаціональних лідерів (на прикладі президентського лідерства);
- узагальнити трансформацію стратегій партійних лідерів;
- розробити вплив умов воєнного стану на оновлення принципів застосування стратегій політичного лідерства в парламентській діяльності.

Об'єкт дослідження – політичне лідерство в Україні.

Предмет дослідження – формування політичного лідерства в Україні.

Методи дослідження. Основними науково-дослідницькими методами і підходами, використаними у даній роботі є системний аналіз, метод структурно-функціонального виміру, метод порівняльного аналізу зокрема для виявлення специфічних особливостей української політичної практики, а також соціокультурний підхід як один з продуктивніших інструментів дослідження проблеми.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- політичне лідерство розглядається автором на основі його комплексного дослідження з урахуванням процесів, що динамічно розвиваються в умовах трансформації сучасного українського суспільства, постійної ротації лідерів і учасників політичного процесу;
- у систематизованому вигляді подано концепції політичного лідерства як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, що дало змогу виявити схожість і відмінності в підходах до аналізу цього явища;
- визначено варіанти функціональних характеристик політичного лідерства в умовах трансформації політичної системи України;

- виявлено об'єктивні та суб'єктивні чинники створення іміджу В. Зеленського.

Наукова та практична значущість роботи полягає в систематизації сучасних підходів до феномену політичного лідерства та формування іміджу політика. Доведено, що президентство В. Зеленського є класичним варіантом демонстрації значущості цінностей постмодерну в сучасній політиці та показує недоліки в системі формування його іміджу.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, які містять у собі вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (47 найменувань). Загальний обсяг роботи – 63 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

1.1. Розвиток теоретико-методологічних принципів вивчення лідерства в сучасній політичній науці.

Існує значна кількість досліджень щодо змісту понять «лідер» і «лідерство» та онтологічного ототожнення понять у політичній сфері.

У ситуації нестабільності політичне лідерство має істотний вплив на концепцію проблеми. Г. Лебон, Г. Тард, зосередили увагу на вивченні ролі лідерства в соціальних рухах – малих, середніх і перш за все великих соціальних груп. Так, французький мислитель Г. Лебон розглядає лідерство як прояв руху «вождя народу». У його трактуванні немає сфер суспільного життя без лідера чи лідерів. Саме вони можуть підкоряти своїй волі різні соціальні спільноти методами підтвердження, повторення та зараження, використовуючи навіювання.

При цьому Г. Лебон розділив лідерів на дві групи: лідерів, чії дії обумовлені сильними і короткочасними вольовими імпульсами, і лідерів, які мають довгострокові стабільні потреби. У сфері психології мас Г. Тард розглядає лідерство як рушійну силу всіх соціальних змін. Перебуваючи під впливом ідей Е. Берка, французький дослідник наголошує на відсутності у більшості людей креативності. На його думку, тільки творчі меншини можуть зрозуміти принципи політичного, історичного та соціального розвитку. З цієї точки зору поява великого вождя на історичній сцені розглядається як «вища випадковість», «вище джерело суспільного розвитку».

Тому пасивні маси не в змозі ефективно планувати майбутнє та відповідати на виклики соціального та природного середовища. Історія рухається шляхом, прокладеним великими лідерами та великими

особистостями в інтерпретації Дж. Тарда. Особливу роль у розумінні бажання політичних лідерів відіграють роботи дослідників, які ототожнюють лідерство з владою. Особливо в області психоаналітичної філософії лідерство трактується як спеціальне поле для виявлення несвідомих ситуацій владних відносин. Під впливом ідей З. Фрейда лідерство концептуалізується в психоаналітичній літературі через механізми лібідо та бажання. У такому розумінні лідер, долаючи особистісні труднощі та систему соціальних обмежень, отримує владу над іншими. Водночас лідерство визначається як здатність людини контролювати та спрямовувати емоції інших.

Складність дослідження феномену лідерства пов'язана з етимологічною неоднозначністю в різних культурних традиціях. Згідно з Оксфордським словником англійської мови, слово «лідер» увійшло в ужиток на початку 13-14 століття. У широкому сенсі це означає людину, яка очолює групу, країну чи організацію.

Феномен лідерства виникає лише в соціальному середовищі. Феномен лідера полягає в тому, щоб розпізнавати, відкривати і застосовувати природні психофізичні, логіко-інтелектуальні та адміністративно-організаційні відмінності людей. Саме ці відмінності, особливі властивості та реалізація виявляють лідерство як вплив на інших людей.

Розуміючи лідерство як унікальний спосіб впливу однієї людини на іншу, лідерство розглядають Л. Едігер та його послідовники. Дослідник визначає важливі характеристики лідерства та відводить ключову роль феномену влади, авторитету та контролю інших. Особистісний характер лідера визначається розумінням успіхів і невдач, взаємодія в соціальному середовищі і розкривати суспільний рух і боротьбу за владу в державній політиці [49].

У процесі філософського осмислення політичного лідерства непересічне значення мають праці італійського мислителя епохи Відродження Н. Макіавеллі. На основі аналізу специфіки діяльності правителя філософ зауважував, що саме вміння керувати людьми прямо

пов'язане Розроблення питань політичного лідерства здійснювалося у працях античних філософів, таких як Конфуцій, Каутільї, Демокрит, Платон, Н. Макіавеллі, Т. Мор, Д. Юм та ін.

Так, Н. Макіавеллі у своїй фундаментальній праці «Государ» розробив універсальні засади політичного панування і заклав ідею категорії політичного іміджу.

Основоположна роль у формуванні теорії політичного лідерства належить М. Веберу, який досліджував традиційне та харизматичне панування. Фундаментальність досліджень М. Вебера підкреслюється критикою на адресу його теорії, наприклад, з боку Ж. Блонделя.

Дослідження Х. Арендт у царині тоталітаризму та сучасних ідеологій також розширили розуміння досліджуваного питання.

Цікавими є дослідження Р. Ітвела, який розглядає витоки та географічні особливості харизматичного лідерства в сучасних умовах, а також причини, що призвели до широкого поширення харизматичного лідерства в харизматичного лідерства у XX і XXI ст.

Він робить відсилання не тільки до класичної концепції М. Вебера, а й до інтерпретації Е. Дюркгейма, який сконцентрував своє розуміння суспільної кризи та змін суспільного запиту в понятті аномії. Розглядаючи сучасні варіації харизматичного лідерства, Р. Ітвел спирається також на психологічну теорію походження держави Л. Петражицького, береться до уваги також політичний інституціоналізм.

Тут не можна не відзначити класика теорії колективного несвідомого, яка лягла в основу поняття архетипів, К.Г. Юнга. Саме він виокремив ознаки та особливості несвідомих образів, які викликають довіру, поклоніння або страх у людей. Проблема теоретичного дослідження політичного лідерства є однією з найбільш дискусійних оскільки сучасні процеси глобалізації та динаміка соціальних трансформацій зумовлюють її особливе значення. Останнім часом діапазон наукових досліджень, присвячених названій

проблемі, значно розширився – від досліджень психологів, юристів і нейрофізіологів до теоретичних узагальнень філософів.

У зарубіжній науковій літературі можна виокремити цілу палітру підходів до розуміння політичного лідерства, які зосередилися у різних дисциплінарних площинах – філософії, політології, історії, соціології, менеджменті, державному управлінні та ін. Хоча значна кількість різновекторних робіт не дає можливості, за твердженням українського дослідника Р. Сторожева, дати єдине смислове формулювання цього явища, вона відкриває можливість згрупувати концептуальні підходи до розуміння природи лідерства. Зокрема, лідерство, на думку Р. Сторожева, можна інтерпретувати як: центр групових процесів (С. Кулі, Е. Мамфорд, Л. Бернард, Дж. Браун та ін.); вияв особистісних рис (Л. Боуден, У. Бінгем, О. Тід); мистецтво осягнення єдності (Е. Мансон, Т. Філіпс, Б. Мур); втілення діяльності та поведінки (Л. Картер, Дж. Хемфілл, Ф. Фідлер); інструмент досягнення мети або результату (У. Коулі, Р. Беллоуз, К. Девіс); основа взаємодії (Е. Богардус, П. Пігорс, Р. Мертон); уміння переконувати (С. Шенк, Н. Коуплент); здійснення впливу (Р. Стогділл, А. Танненбаум, Р. Кан); ставлення до влади (Ж. Блондель, Х. Герт, С. Міллз); диференціацію ролей (Т. Гордон, П. Конверс, Р. Тернер); ініціацію або впровадження структури (М. Сміт, О. Голднер, С. Джибб) [48, с. 21–22].

Завдяки багатій літературі маємо перспективу відкриттів у вивченні процесів феномена лідерства [1, с. 178].

Тенденції становлення сучасного суспільства змушують нас знаходити інноваційні підходи до зазначеного феномена. Останнім часом дедалі більшого значення почали набувати підходи функціонального змісту, за якими суспільно-політичного діяча пропонують розглядати як найнятого для публічної діяльності менеджера.

Політичне лідерство безпосередньо пов'язане з існуванням держави. Стиль і форма політичного лідерства визначається формою держави та

політичного режиму. Існує низка причин, чому дослідження лідерства особливо актуалізувалися у XX і XXI століттях.

XX століття пов'язане з поступовим відмиранням традиційного панування і формуванням харизматичного панування як особливої форми політичного панування. Безумовно, харизматичне панування як явище об'єктивної дійсності з'явилося ще в додержавний період. Влада вождя в родовій громаді мала потестарний характер і визначалася наявністю в нього особливих якостей, корисних і необхідних роду в даний момент.

Втрата цих якостей або поява сумнівів у їхній необхідності призводили до зміни вождя. Традиційні форми панування, що сформувалися в процесі становлення держави як інституту, також слід розглядати як такі, що мають харизматичний компонент. Наприклад, уявлення про богообраність монарха були необхідні насамперед для зміцнення його влади за допомогою передусім для зміцнення його влади за допомогою надання йому надприродних властивостей.

Політична влада церкви в середньовічній Європі також була пов'язана зі сприйняттям священнослужителів як посередників між Богом і людиною. Проте XX століття принесло розуміння, що в державі можливе стійке існування харизматичного панування, не пов'язаного з традицією, і дозволяє контролювати значні владні ресурси протягом тривалого періоду часу.

Формування авторитарних і тоталітарних держав під владою харизматичних лідерів призвело до оновлення актуальності теорії політичного лідерства.

XXI століття надало явищу політичного лідерства іншого характеру. Поширення інформаційних технологій, збільшення їхньої доступності в сукупності з процесами глобалізації призвели до того, що широке коло осіб має можливість спостерігати за діяльністю політичних лідерів у реальному часі. Отже, для досягнення політичного лідерства надзвичайно актуальним стає формування іміджу, приємного для виборця [2, с. 71].

Поняття харизми набуває безпосереднього взаємозв'язку з медійним іміджем лідера, а політика поступово перетворюється на політику сприйняття. Харизматичний імідж політичного лідера, що реалізується через політику сприйняття, відіграє важливу роль у весь час здійснення владних повноважень, але в рамках електорального процесу є визначальним чинником успіху політика.

Вивчення теми політичного іміджу в контексті теорії харизматичного панування є актуальним в епоху розвитку інформаційних технологій. Особливої значущості ці дослідження набувають в Україні, оскільки у сфері поширення новітніх інформаційних ресурсів у політиці та їх аналізу в політичній науці Україна відстає від країн Заходу. Дослідження політичного іміджу активно формують український політологічний дискурс і мають практичне значення для формування владних інститутів і політичного простору в цілому.

Також необхідно вказати на те, що емоційне сприйняття харизматичного лідера і харизматичного лідера та його медійна популярність серед населення мають психологічне обґрунтування. Існує точка зору, згідно з якою харизма проявляється у формі впливу на колективне несвідоме і відтворення архетипів, закладених як у світовій, так і в українській культурі. Нині актуалізується проблема взаємозв'язку архетипічного сприйняття і концепції лідерства.

Імідж політика і зовнішня атрибутика, пов'язана з його особистістю, стають для виборця важливішими, ніж його політичні уподобання, партійна приналежність і позиція з актуальних питань. Таким чином, харизматичне панування починає превалювати над раціональним навіть у правовій державі та за розвинених виборчих інститутах, що призводить до необхідності управління іміджем політика для долучення до владних ресурсів [3, с. 140].

Фактор лідерства та його вплив на політичне управління і становлення режиму державної влади є предметом вивчення політичної науки на всьому етапі її розвитку. Лідерство в контексті політичного управління в теорії еліт

описується В. Парето. Учений наділяє особливими видатними характеристиками представників політичної еліти - привілейованої групи осіб, що консолідує у своїх руках державну владу. З огляду на специфіку політичного середовища, його багатогранність і динамічність, слід також говорити про різноманіття типологій політичного лідерства.

У цьому контексті важливою є думка американського дослідника Е. Хартлі, який запропонував чотири соціальні моделі, що дають змогу дати особливу інтерпретацію того, чому ж усе-таки деякі люди стають лідерами, а не лише особливі обставини визначають саме їх висунення: 1) якщо людина стала лідером в одній ситуації, то її шанси зайняти відповідну позицію за інших обставин підвищуються; 2) якщо особистість проявила себе як лідер, то вона неодмінно набула власного авторитету, який може сприяти призначенню її на керівну посаду і тим самим закріпити її лідерство формально; 3) якщо сприйняття групи стереотипне, то, якщо людина стала лідером в одній ситуації, група сприйматиме її в такій самій соціальній ролі та інших обставин; 4) лідером, за Е. Гартлі, стає той, хто до цього найбільше прагнув, адже прагнути - означає вірити у власні можливості, а це, своєю чергою, - потужна мотивація, здатна стати рушійною силою діяльності особистості [4, с. 91].

На нашу думку, сучасне теоретичне розуміння становлення лідерства найповніше представлено в системній теорії лідерства, згідно з нею лідерство розглядається як процес організації міжособистісних відносин у групі, а лідер - як суб'єкт управління цим процесом. За такого підходу лідерство інтерпретується як функція групи і вивчати його слід з позиції цілей і завдань групи, хоча і психологічна структура особистості лідера при цьому не повинна бути поза полем зору дослідника. Що стосується політичного лідерства необхідно зауважити, що підхід системної теорії становлення лідерства тут також є продуктивним, просто в даному випадку політичний лідер уособлює інтереси вже не групи людей, а цілого громадянського суспільства і є його функцією.

Кожен голос, який віддається виборцями за політичного лідера, розрахований на задоволення електоральних інтересів. Іншими словами, апеляція лідера до інтересів народу, а також віра людей можуть привести політика до влади, однак політик лише тоді стане справжнім лідером, коли почне виконувати власні передвиборчі обіцянки, в іншому разі кредит політичної довіри впаде, як і його репутація.

Політичне лідерство, як і інший вид влади, має свій початок і кінець. На нашу думку, лідерство - це також ресурс, який підживлюється народною довірою. Щоправда, існує ще один вид влади, який може існувати після вичерпання ресурсу довіри до вождя власним народом і називається тиранією. Тиранія як прояв політичного лідерства була добре проаналізована значною кількістю як мислителів минулих епох, так і сучасними вченими. Їй присвячено багато теорій, але всі вони дійшли спільного висновку - відсутність підтримки широкої громадськості компенсується періодичними підкупамі її частини та неймовірно жорстокими розправами з незгодними [5, с. 209].

Однак цілі країни позбувалися деспотів революційними заходами і, на жаль, масовими втратами людських життів. На нашу думку, кожна тиранія як процес владарювання не обійшлася без важливої в даному контексті "волі до влади", тобто – "жаги до правління" або амбіційного бажання підкорювати і розпоряджатися.

Проблема політичного лідерства багатогранна і багатовимірна. Лише застосування комплексу різних методів дослідження та застосування міждисциплінарного підходу дасть змогу охопити основні грані цього феномена.

Через низку суспільно-політичних трансформацій лідера перестають розглядати в суспільстві як індивідуальність і харизматичну особистість, яка ставить за мету змінити світ в інтересах широкого загалу і є виразником глибинних народних прагнень. В умовах інформаційного суспільства лідерство починає сприйматися як командну гру, в рамках якої кожен учасник

виконує вкрай важливу та необхідну роботу, а лідер, як капітан команди, просто є хорошим виконавцем, який отримав свою роль завдяки тренеру та обставинам, нерідко випадковим для нього [6, с. 101].

На наш погляд, слід зробити порівняльний аналіз політичного лідерства в класичній інтерпретації та його постмодерністські тлумачення. Для цього звернемося до розуміння проблеми типології лідерства в сучасній політології, яка застосовує такі критерії: функції та роль лідера в суспільстві, стиль і методи його діяльності, ціннісні орієнтації, характер участі в організації політичної влади, масштаб і рівень його впливу на соціум.

Лідер - це авторитетна людина, яка виконує провідну роль в організації трудової діяльності, і регулює взаємини в колективі. Від лідера залежить організованість команди, її склад, бажання досягати цілей і працювати. Чим відповідальніший і сильніший лідер, тим згуртованішим і сильнішим буде колектив.

Першу типологію лідерства запропонував німецький соціолог Макс Вебером. Вона заснована на авторитеті осіб, на яких покладено керівні функції. Під лідерством Вебер мав на увазі здатність викликати покору і віддавати накази. Соціолог вважав, що авторитет - це ймовірність того, що накази зустрінуть покірність у групи осіб.

Згідно з класифікацією Вебера виокремлюють типи лідерства, якими можна охарактеризувати політичних діячів різних країн. Вона ж підходить для визначення стилю управління в компанії, характеру керівника [7, с. 78].

Типи політичного лідерства за Вебером.

1. Раціонально-легальний тип лідерства.

Раціонально-легальне лідерство ґрунтується на вірі в законність існуючого порядку, його розумність. Людина виступає не як індивід, наділений владою, а як агент. Вона сама дотримується прописаних правил і норм, просуває їх у суспільстві. Як правило, будь-який відступ від них не заохочується. В організаціях, де відзначається такий тип лідерства, багато правил, регламентів. Майже кожен крок співробітників розписаний. Усі

підлеглі знають, що і як потрібно робити, активно працюють, але стають безпорадними, якщо їм доводиться стикатися з чимось новим і поки що не освяченим у локальних актах. Істинний лідер вирішує цю проблеми, уявний - зливається в загальній масі.

Традиційне лідерство засноване на механізмі традицій, ритуалів, сили звички. Звичка підкорятися тут заснована на вірі в непорушність традицій. Передача лідерських позицій часто йде "у спадок" - від старшого покоління управлінців до їхніх дітей, які виростили як керівники на цьому ж підприємстві.

Лідери отримують авторитет не за заслуги, а завдяки походженню. Традиційний, як і легальний тип лідерства, все ж помітно трансформувалася з часом, але часто його можна зустріти в організаціях, що працюють ще з радянських часів [8, с. 139].

Харизматичний тип лідерства В основі харизматичного типу лідерства лежить віра у винятковість конкретного керівника. В очах співробітників він виглядає непогрішно, немов наділений надприродними здібностями. Люди сприймають його з відданістю, йому сліпо вірять і виконують його вказівки. При тому що рішення лідера не завжди можуть бути правильними. Людина, якій притаманний харизматичний тип лідерства, буквально випромінює енергію, притягує до себе людей. Харизматичний тип лідерства вирізняється здатністю об'єднувати підлеглих на благо спільної мети і заражати упевненістю в успіх усього підприємства, незважаючи на несприятливі умови. Однак такому лідеру буває непросто вирішувати рутинні поточні справи.

Крім класифікації Макса Вебера існує кілька психологічних типів лідерства. Типи лідерів Лідер-творець – генератор нових ідей. Такий керівник береться за проблеми, які для інших здаються нерозв'язними і стресовими. Він керує не командуванням, без примусу підлеглих до чого-небудь. Лідер-творець запрошує співробітників до обговорення, вислуховує думку інших, підказує ідею, показує її з такого боку, який приваблює слухачів.

Лідер-борець завжди впевнений у собі керівник із сильною волею. Він вступає в боротьбу за свою ідею, сміливо веде колектив до всього нового. Негативною рисою такого типу лідера є те, що він прагне все зробити швидко, йому не вистачає часу на обмірковування кожного кроку. Якщо він робить помилки, нерідко звинувачує в них інших.

Лідер-дипломат - майстер переговорів. Такий керівник завжди в курсі всього, знає ситуацію, приховані деталі, що дає змогу впливати на підлеглих чи партнерів певним чином. Із лідера-дипломата виходить прекрасний керівник, якщо він використовує гідні способи впливу на колектив. Лідер-організатор відрізняється тим, що він сприймає потреби колективу як свої власні й адекватно діє. Такі люди зазвичай оптимістичні й упевнено працюють на вирішення проблем. Організатори вміють переконувати, заохочувати, а при вираженні несхвалення роблять це, не зачіпаючи особистої гідності підлеглих. Лідер-диктатор одноосібно обирає цілі, завдання і методи їх вирішення. Він використовує основні засоби тиску – погрожує звільненням, покаранням, викликає почуття страху [9].

Керівник впроваджує в підопічну йому структуру низку установок, що вимагають беззастережного підпорядкування. Він вказує працівникам, що саме, кому, яким чином і коли слід робити, при цьому не хоче дослухатися до чужих думок чи порад. Обговорення питань не заохочується, як і висловлення будь-яких думок і побажань. Ігнорувати правила і рішення людини, якій притаманний авторитарний тип лідерства, категорично заборонено.

Сперечатися теж не має сенсу. Він упевнений, що завжди правий, і вимагає від підлеглих неухильної віри і виконання команд. Найчастіше за все хороший керівник проявляє кілька типів лідерства і використовує не один, а різні стилі управління колективом у тій чи іншій ситуації.

Так, Г. Лассуелл запропонував психопатологічну типологію, що характеризує конкретні особистісні особливості політичного лідера, властиві певним соціально-політичним та історичним обставинам, необхідним для

історичним обставинам, необхідним при реалізації ефективного управління державою.

Згідно з психопатологічною теорією, залежно від залежності від контексту політичної необхідності виконання специфічних функцій, властивих конкретній ситуації, а також особливостей складу розуму і психіки політичного діяча виокремлюють такі типи лідерів як: "агітатор", "адміністратор" і "теоретик" [10].

Слід зазначити, що не всі типи лідерства за психопатологічною теорією успішно проявляють себе на терені політичного управління. "Агітатор" як тип політичного лідера доречний і ефективний у певних соціально-політичних умовах, і в історичній ретроспективі спостерігається низка прикладів неефективності "агітатора" в державному адмініструванні, тому що, пріоритетне завдання "агітатора" - привернути увагу аудиторії вербальними і невербальними методами, популяризувати свою особистість або ідеологію, за допомогою популістських висловлювань.

"Агітатору" властиво перебувати на чолі держави з авторитарним режимом, який базується на основі його культу особи, режим "агітатора" може бути не легальним і не легітимним.

"Адміністратор" в умовах політичного управління не виявляє яскравої афективної поведінки, навпаки, більш розважливий, холоднокровний і демонструє безособистісний інтерес до вирішення наявних завдань.

Такий тип політичного лідера не ставить недосяжних абстрактних абстрактних ідеологічних завдань у процесі вибудовування стратегії політичного управління, навпаки, його діяльність спрямована на розв'язання конкретних проблем у політичній системі [11].

"Адміністратор" являє собою найефективніший тип лідера психопатологічної моделі Г. Лассуелла, що виявляє себе в державному управлінні.

Г. Лассуелл також виокремлював тип політичного лідера - "теоретик", який в управлінні державними питаннями проявляє себе як абстрактний

ідеолог, який послідовно аналізує соціально-політичні проблеми, що виникають.

Таким чином, провівши аналіз типологій політичного лідерства, описаних ученими та діячами різних історичних періодів розвитку політичної науки, можна дійти консолідованого висновку про те, що фактор лідерства безпосередньо впливає на ефективність політичного управління, формуючи в межах політичної системи певні елементи політичного режиму держави, що базуються на особистісних, компетентнісних і психологічних особливостях того чи іншого політичного лідера, в іншого політичного лідера, у процесі вибудовування ним політичної моделі управління державою.

1.2. Аналіз джерельної бази дослідження

Суперечливим є визначення сутності політичного лідерства і в українській політичній науці. Деякі політологи вважають, що до політичних лідерів досить відносити тільки найвищих керівників держави, які очолюють верховну владу — Президент, голова уряду, Голова Верховної Ради. Інші вчені додають до цієї когорти лідерів політичних партій і рухів, найвідоміших впливових міністрів, державних діячів іншого рангу, представників вітчизняного бізнесу. А є й такі, що до списку політичних лідерів відносять чиновників Адміністрації Президента, особливо його помічників, хоча всім відомо, що «лідерство» цих осіб обмежується їхніми службовими кабінетами та кріслами, з втратою яких зникає і все їхнє політичне лідерство.¹

Українські автори переважно розкривають практичні аспекти політичного лідерства, його функціонування в умовах демократії, масових комунікацій, глобалізаційних процесів, специфіку в Україні. Типологія та психологічні засади політичного лідерства фрагментарно представлена у

¹ Іванова Н.Ю. . Сутність та основні характеристики політичного лідерства. Політичне лідерство [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В. А. Гапоненко, С. С. Бульбенюк, Н. М. Довганик та ін. К.: КНЕУ, 2021. С. 7-35.

низці досліджень, що стосуються розгляду функціонування політичних еліт, політичної психології та політичної культури загалом.

Проте, праць, присвячених політичному лідерству як цілісному конструкту, небагато. Серед них можна виділити монографії Ю. Зущак, Н. Кононенка, О. Кривошеєнко, Б. Кухти, Ю. Луканова, А. Пахарєва, Н. Теплоухової, О. Траверсе, В. Яблонського.

Так, Ю. Зущак здійснював комплексне дослідження особливостей соціально-психологічних та інформаційно-комунікаційних механізмів політичного лідерства в умовах демократизації суспільства.

Н. Кононенко пропонує отирикомпонентну версію теоретичного плюралізму цього підрозділу політичної науки. В рамках її окремлюються чотири міжнародно-політологічні пізнавальні формації – архетипи, традиції, формалізми, методи.

О. Кривошеєнко вивчав політичне лідерство як феномен політичного життя суспільства, досліджує його місце в системі владних відносин, механізми формування і функціонування. Водночас, на думку Б. Кухти, політичне лідерство – це процес взаємодії соціальних та психологічних цінностей. Ю. Луканов здійснив спробу скласти політичний портрет третього Президента України – Леоніда Кучми.

Теоретичною основою дослідження поняття «політична еліта» та «політичний лідер» є наукові праці: В. Очирова, М. Мораря. Функції політичної еліти досліджували: В. Крючков, А. Сковиков, О. Титова, Г. Щедрова.

Історичні та теоретичні аспекти формування політичної еліти та лідера в Україні досліджували: Ю. Кобець, В. Висоцький, М. Федоров, Н. Антонова, Л. Захарова, Л. Вечер, Л. Мандзій, С. Бойко, Д. Горбач, Ю. Корнієнко та інші.

Історичний досвід України, свідчить, що політичне лідерство є не лише впливовим чинником національного соціального та культурного розвитку, а й основою безпеки країни людини й суспільства. Його можливості зберігати й утверджувати смислові координати державної системи, формувати

сприйняття і образ держави у світі дають змогу розглядати політичне лідерство не лише як впливовий професійний і соціальний інститут, а й як ефективний інструмент внутрішньої та зовнішньої політики, важливу умову успішного розвитку української політичної нації.

Нажаль були і неприємні випадки Багато з перелічених авторів були задіяні в політичних процесах. Так автор популярних у свій час у середовищі політологів праць Д. Видрін не раз був радником президентів, обирався до Верховної Ради за №92 виборчого списку Блоку Юлії Тимошенко. У парламенті очолив підкомітет з питань глобальної безпеки та стабільного розвитку комітету із закордонних справ. У 2009 р. указом президента Віктора Ющенка призначено заступником секретаря Ради національної безпеки та оборони. 28 грудня 2010 р. указами президента Віктора Януковича звільнено із РНБО. Однак у 2014 р. втік до Росії і перебуває під санкціями.

У розвідках Б. Буяка політичне лідерство розглядається у загальносвітовому контексті, починаючи з періоду античності і закінчуючи напрацюваннями сучасних авторів.

У площині аналізу політичного лідерства значної уваги заслуговує аналіз специфіки політичного лідерства у період «лібералізованого» тоталітаризму радянської доби, здійснений О. Траверсе у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. При цьому автор визначає політичне лідерство як інститут і процес, який не тільки має широку палітру ознак, а й зумовлює магістральні процеси інституціалізації та елітотворення у суспільстві.

Наявність саме сталого самовідтворюваного інституту політичного лідерства є показником динамічності політичних відносин як передумови становлення демократичного суспільства. Автор цілком слушно вважає лідерство полісистемним, гетерогенним, гетерохронним суспільним явищем, яке є важливим чинником політичного розвитку.

Дослідник зробив обґрунтований висновок про принципову відмінність лідерства у тоталітарних суспільствах від лідерства у демократичних

соціумах. Лідерство у такому розумінні залежить від конкретного політичного процесу з визначеною структурою політичних відносин, ієрархій влади на різних рівнях соціальної взаємодії.

Особливості виявлення психологічних й інформаційно-комунікаційних механізмів політичного лідерства стали предметом зацікавленості й української дослідниці Н. Ткач, яка розглядає лідера як особу з особливими психофізичними характеристиками, що дозволяють ефективно впливати на суспільство, легально обіймати управлінські посади та визначати стратегії розвитку суспільства.

Дослідниця вказує на істотну різницю у сприйнятті лідерства за гендерною ознакою. Якщо жінки більше уваги звертають на комунікативні та морально-етичні якості політика, то чоловіки – на його лідерські, інтелектуальні й вольові якості. Водночас у дисертації акцентується увага на комунікаційних механізмах політичного лідерства, які сприяють легітимізації влади, громадському діалогу між суб'єктами політичної діяльності та досягненню суспільного консенсусу.

Висновки до розділу 1.

1. Проблема політичного лідерства багатогранна і багатовимірна. Лише застосування комплексу різних методів дослідження та застосування міждисциплінарного підходу дасть змогу охопити основні грані цього феномена.

Зрештою, сучасна міжнародна політика, як європейська, так і та, що формується за межами Європейського континенту, пропонує нашій увазі й осмисленню різні типи лідерів, і поки що не підтвердив свою що не підтвердив свою "універсальну ефективність" в існуючих кризових умовах:

- лідер-координатор системних трансформацій, здатний спрямовувати внутрішній розвиток і суттєво впливати на глобальні процеси;
- "лідер-стабілізатор";

- лідер-інноватор – заявив масштабну програму реформування суспільства і всіх ключових його сфер (але поки що не досяг успіху в цьому);
- лідер – прагматичний консерватор (компроміс широких верств суспільства на помірковано-консервативній платформі);
- лідер – провідник ідеологічно мотивованого курсу ("політика цінностей"), який зумів глибоко трансформувати політичну систему країни;
- лідер-пожежний – лідер, який заявив програму ліквідації "внутрішніх негараздів", що накопичилися за довгі роки правління колишніх професійних політиків;
- лідер-популіст (контр-елітна мотивація) – показав обмеженість свого потенціалу без зв'язку з іншими ідеями та платформами.

2. У сучасній науковій літературі сформувалася широка палітра підходів до розуміння лідерства, у межах яких досліджується значна кількість факторів, що характеризують особистість лідера у політичній, соціально-економічній, правовій, релігійній, культурній площинах. Утім, широкий діапазон виявлення лідерських якостей значно обтяжує його дослідження. Ускладнює процес вивчення політичного лідерства й те, що діяльність лідера містить у собі одночасно і особистісні якості, і здатність людини до взаємодії з іншими індивідами та соціальними спільнотами, і акцентацію на необхідності досягнення конкретного результату.

РОЗДІЛ 2

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Основні етапи формування національної моделі політичного лідерства в Україні.

Наприкінці 80-х – початку 90-х років в Україні почався новий етап демократизації й розмежування політичних сил. Почалось створення політичних партій, суспільних рухів і масових організацій.

Дослідження політичного лідерства на ґрунті українських перетворень у перехідному стані від авторитаризму до демократії потребує вивчення участі у цих суспільно-політичних процесах різних політичних сил та готовності їх лідерів продукувати слідування демократичним і загальнолюдським цінностям. Варто наголосити, що накопичений досвід, і насамперед український, показує наявність суттєвих особливостей у становленні, формуванні і розвитку політичного лідерства як інституції громадянського суспільства у використанні механізмів політичного керівництва [12].

Історичний досвід України свідчить, що політичне лідерство є не лише впливовим чинником національного соціального та культурного розвитку, а й основою духовної безпеки людини й суспільства. Його можливості зберігати й утверджувати саме смислові координати державної системи, формувати сприйняття і образ держави у світі дають змогу розглядати політичне лідерство не лише як впливовий професійний і соціальний інститут, а й як ефективний інструмент внутрішньої і зовнішньої політики, важливу умову успішного розвитку української політичної нації.

Потрібно підкреслити, що справжні політичні лідери формуються безпосередньо в політичній боротьбі. В недавньому минулому не було справжньої політичної боротьби і не було попиту на політичних лідерів [13].

Наше сьогодні підтверджує, що в Україні не лише не зникають, а, навпаки, поглиблюються політичні проблеми, пов'язані з представництвом різних політичних партій, рухів, організацій, соціальних груп і різних класів у політичній владі. Різко зріс попит на політичних лідерів. І в силу тих же вищезгаданих умов у ролі лідерів іноді опиняються «політкустари» з невисоким рівнем політичної та соціальної зрілості, політичної культури.

В Україні змішана форма правління і лідер країни не поєднує у своїй особі функції президента і прем'єра, в країні немає партії, яка б однозначно претендувала на лідерство, а політична система функціонує в змішаному режимі, який «вбирає» в себе риси шести-семи режимів. У суспільстві повільно і болісно утверджується національно-державна ідеологія [14].

В державі є політичні сили, які виступають за федералізацію країни, при цьому роблять наголос на специфіці регіонів. Значна частина законодавців прагне реалізувати ідею «слов'янської федерації». В суспільстві превалюють відносини конфлікту в усіх його проявах, консенсусний розвиток є постійною мрією політиків центристського напрямку. У зв'язку з цим виникає закономірне питання про тип політичного лідера (лідерства), здатного в його конкретному втіленні стати гарантом творчого входження країни в «русло нормальної життєдіяльності».

Цей тип в окремих рисах наведений у раніше розглянутих класифікаціях і різновидах лідерства, але реалії країни вимагають конкретизації і виведення такого типу із сукупності кон'юнктурних чинників. В умовах гетерогенної політичної культури та ідеолого-ціннісної поляризації можлива поява таких лідерів – формальних і неформальних [15]:

– «державник», орієнтований на національно-державні цінності, відстоює «кольори» республіки в міждержавному просторі і створює передумови для нормальної взаємодії «громадянське суспільство-державна»;

– «інтегратор» – антипод «державника», вбачає у створенні «слов'янської федерації» оптимум інтегрального зв'язку трьох слов'янських народів, є досить ефективним як керівник, але досить далекий від ідеології національно-суверенного державного будівництва;

– «миротворець» – лідер, який виходить у внутрішній політиці з необхідності досягнення макроконсенсусу, але через обмеженість у ресурсах здатний досягти своєї мети лише в незначному соціальному просторі, на рівні галузей, груп і колективів (цей тип дуже близький до типу «пожежника» за типологією М. Херманн);

– «жорсткий адміністратор» – володіє апробованою технологією адміністрування; його рішення не обговорюється, але він не сприймається як диктатор, оскільки діє в межах закону; в суспільстві цінується його адміністративний педантизм і особиста захопленість конкретикою управління;

– «молодий радикал» виражає настрої та інтереси молоді і частини дорослого населення, настроєний на рішучі зрушення в окремих ланках політико-економічного механізму країни, але не прагне докорінних змін усіх політичних та економічних структур;

– «обережний прагматик» – за багатьма критеріями є протилежністю «молодому радикалу», але більш ефективний за рядом показників, зокрема «за обсягом втручання» у сфери, що модернізуються: він послідовно і комплексно впроваджує зважену політику, готує ґрунт для наступних реформ; це лідер «проміжний», але необхідний;

– «реформатор» – лідер, який синтезує в собі позитивні якості націонал-радикала, адміністратора і прагматика; це вищий тип лідерства в «проблемній» країні; він зазнає менше нападів з боку опонентів – і «лівих», і «правих»; за методологією політичної дії він є центристом і йде на ситуаційне блокування з усіма «силами», які зацікавлені в стабільності суспільства; це соціал-демократичний тип лідера;

– «апологет соціалізму» має у своєму розпорядженні стабільних конститuentів і електорат, його суспільний ідеал є однозначним і не підлягає ніяким модифікаціям; на вербальному рівні він може жонглювати соціал-демократичними гаслами, але як лідер-служитель він жорстко «прив'язаний» до своїх виборців і своєї партії, тому його політичний діапазон обмежений, у нього вкрай вузький обрій співпраці з опонентами і нейтральними силами [16, с. 71].

Така типологія не є уможливною: згідно із законом відповідності типу політичного лідера рівню політичної соціалізації і політичної культури в Україні можуть з'явитись лідери такого типу.

Реалії вітчизняного політичного життя свідчать про сутнісну відмінність нинішнього стану політичних, морально-етичних, правових, конституційних, управлінських, структурних (не лідерських за механізмами функціонування) зв'язках і відносинах. Усе це позначається на рівні науково-теоретичної і практичної розробки досліджуваної проблеми в Україні. Ситуація, що склалася, пояснюється різними причинами.

Головна серед них пов'язана з незацікавленістю правлячих еліт (як окремих осіб, так і владних органів, структур) у рівних, повноважних політичних опонентах. Наслідком є відсутність соціального замовлення інтегрованого, адекватного, якісно врівноваженого наукового підходу до вивчення зв'язків і дії механізмів інституції політичного лідерства та політичного керівництва, політичного лідерства та політичних еліт як важливих складових функціонування українського соціуму за демократичних умов.

Нехтування накопиченим досвідом викликає у політичній верхівці ілюзію можливості почати написання суспільно-політичного життя з чистої сторінки. При цьому боротьба переважно ведеться за обстоювання та визнання пріоритету інтересів, прав і свобод політичної дії між окремими політичними групами вітчизняних можновладців. Традиційні для українського суспільства риси – поступливість, терплячість, витривалість,

виражене прагнення до гармонії, надійності – сприймаються й оцінюються як апатія до політичного життя [17, с. 78].

З огляду на це стають зрозумілими конфронтаційність, взаємна непоступливість і маргінальність тих, хто веде політичну боротьбу під час «спокійного» розвитку.

Як наслідок, хронічна, перманентна незбалансованість у діях усіх гілок української влади. Кожна з них сприймається суспільством як сила, що нав'язує свої правила гри, свої уявлення про суспільний розвиток, свої моделі такого розвитку. В Україні поки що не розроблено не лише механізму, а й більш-менш дієвих засобів вчасного і цивілізованого впливу суспільства на уряд та парламент з метою здійснення плавних, органічних реформ і (тією чи іншою мірою), синхронного розв'язання соціальних проблем.

Політичний процес під час заміни у владі одних осіб іншими не здатен сам по собі до переродження. Тут діють системні чинники інституційного змісту. З них актуальними є три: зміна поколінь у політичній верхівці, стабілізація політичного й економічного життя, становлення громадянського суспільства в Україні. Як механізм політичне лідерство являє систему регулятивів діяльності політиків, яка забезпечує не тільки легальність дій, а й їх відповідність прийнятій у суспільстві системі духовних цінностей.

Місце та роль політичного лідера в Україні формулюється як «будь-який, незалежно від формального рангу, учасник політичного процесу, котрий прагне і здатен консолідувати зусилля оточуючих та активно впливати (в межах території міста, регіону, країни) на цей процес задля досягнення означених і висунутих цілей» [18, с. 19].

Співпрацюючи і змагаючись один із одним, впливаючи один на одного, вони сприяють здійсненню контролю за діяльністю усіх владних інституцій (зокрема й вищих), залученню різноманітних груп суспільства до політичного процесу. Сьогодні в Україні формується загальнонаціональна система політичного лідерства, що має базуватися на набутому політичному

(соціокультурному) досвіді усіх попередніх епох, кожна з яких збагатила вітчизняну політичну історію.

Зміна змісту та функцій політичного лідерства/керівництва, його моделі визначається динамікою суспільних перетворень і конкретною історичною ситуацією. Подальший розвиток України (не лише в політичній сфері) багато в чому залежить від побудови адекватної системи політичного лідерства, яка на сучасному етапі відповідає б нагальним потребам українського суспільства.

Сьогодні, як ніколи, все більше усвідомлюється необхідність моральної поведінки лідера в сфері політики. На перший план висуваються такі моральні якості, як совість, чесність і благородство. Для політичного лідера честь – це перш за все єдність слова і діла; благородство – це толерантність і повага до інакомислячих, у тому числі й до думки політичних опонентів.

У нинішніх умовах становлення суспільно-політичного лідерства в молодій українській державі кожний, хто претендує на політичне лідерство чи то в партії, суспільному русі, масовій організації, чи державі, повинен враховувати наступні моменти: нести персональну відповідальність перед суспільством за реалізацію прийнятих рішень, програм; навчитися слухати і вести паритетний діалог з політичними опонентами, зжити підозрілість до інакомислячих; відмовитись від позиції універсального вершителя долі людей, претензій на останню інстанцію [19].

2.2. Соціокультурний вимір інституту політичного лідерства в Україні.

З тих пір, як комік, який став політиком, Володимир Зеленський отримав перевагу виграти президентські вибори в Україні 2019 року, питання про його політику та його здатність змінювати політичну культуру були в центрі дискусій про його майбутнє. Відразу після свого обрання в

квітні Зеленський призначив дострокові парламентські вибори, які раніше мали відбутися в жовтні 2019 року. Натомість виборці провели його партію «Слуга народу» до парламенту з безпрецедентною кількістю голосів: партія перемогла 254 з 450 місць (лише 424 з яких наразі активні; 26 місць, які представляють Крим і Донбас, залишаються вакантними), це вперше партія отримала повну більшість з моменту проголошення Україною незалежності в 1991 році [20, с. 17].

Позачергові парламентські вибори в Україні викликають більше питань, ніж дають відповідей. Природно, у виборчому процесі та його результатах можна побачити як хороше, так і погане. Цей процес був добрий тим, що став ще одним прикладом демократичної та мирної ротації парламентарів в Україні. Це було погано тим, що явка була рекордно низькою, менше 50% українців з'явилися, щоб проголосувати, і що деякі «старі хороші-погані практики» (такі як, наприклад, фальшиві кандидати з ідентичними іменами, які використовуються для відволікання виборців і спотворення результатів), все ще повідомлялося в різних округах. Результати хороші тим, що безпрецедентні 80,4% обраних є новими представниками у парламенті, причому дві абсолютно нові партії отримують представництво: «Слуга народу» (Слуга народу) нещодавно обраного президента України Володимира Зеленського та «Голос» («Голос»). рок-зірки, який став політиком Святослава Вакарчука. Також спостерігається збільшення частки жінок-депутатів (20,8% порівняно з лише 12% у попередньому парламенті) та молодшої когорти парламентарів (середній вік – 41 рік, а між найстаршим і наймолодшим депутатами – 55 років).

Десятиліттями українці скаржилися на тих самих старих політиків, «професійних парламентарів», які монополізували парламент, і вимагали оновлення (і омолодження) обличчя як необхідного першого кроку для знищення радянських і пострадянських еліт. Схоже, вони нарешті отримали те, що просили. Однак результати викликають занепокоєння, оскільки це буде

перший в Україні однопартійний мажоритарний парламент: «Слуга народу» отримала 254 із 450 загальних місць, зробивши карту України «зеленою» [21].

Хоча це може призвести до більш раціоналізованого законодавчого процесу в короткостроковій перспективі, це також може підірвати систему стримувань і противаг і мати негативні наслідки в довгостроковій перспективі. Крім того, кваліфікація багатьох депутатів, обраних вперше, у кращому випадку є сумнівною, оскільки довгий список знаменитостей, спортсменів, фотографів за прикладом президента-коміка. У зв'язку з цим виникає питання, чи не було оновлення парламенту надто різким. «Без імен» прийшли на зміну «старим іменам». Одні кажуть, що це рецепт катастрофи, інші кажуть, що це рецепт успіху.

Більшість у Зеленського означає, що йому, можливо, доведеться менше покладатися на позитивні та негативні стимули, які були потрібні його попередникам для контролю над парламентом. Проте практика продажу голосів у Раді настільки глибоко вкорінена, що не варто очікувати її зникнення. Важливим питанням на майбутнє є те, наскільки ефективно «Слуга народу» може підтримувати партійну дисципліну, особливо серед тих, хто обраний в одномандатних округах [22].

Набагато більшим питанням, враховуючи нечіткість платформи Зеленського, є те, що він може робити з цією владою. Оптимісти зазначали, що зараз є можливість рішуче боротися з корупцією, і Зеленський говорив про свою рішучість це зробити. Хоча єдина політична політика необхідна для ефективної антикорупційної кампанії, залишатимуться щонайменше три перешкоди для успіху.

По-перше, ті, хто отримує вигоду від корупції, намагатимуться запобігти законам, які вважають найбільш загрозливими, і знайти способи обійти ті, які вони не можуть зупинити. Зеленського та його партію підтримує олігарх Ігор Коломойський, тому питання, чи Україна позбавляється олігархічного впливу, чи просто змінює домінування олігархів, залишається відкритим. Хоча такі олігархи, як Рінат Ахметов, не мають

чіткого представництва в новому парламенті, слід очікувати, що вони використають свої величезні багатства, щоб виправити цю ситуацію.

По-друге, люди, які прийшли до влади, швидше за все, прагнутимуть хоча б деяких благ, які влада завжди приносила Україні. Олігархи, які шукають впливу, ймовірно, знайдуть чиновників, готових заробити. Чи захоче Зеленський переслідувати своїх політичних союзників, коли вони порушують закон.

По-третє, деякі з найважливіших заходів боротьби з корупцією насправді будуть непопулярними серед виборців. Енергетичний сектор майже напевно є найбільшим джерелом нечесно здобутого багатства в Україні. Без значних реформ можливості отримання ренти на мільярди доларів продовжуватимуть роз'їдати українську політику. Проте енергетична реформа обов'язково призведе до зменшення субсидій роздрібним споживачам. Багато українців, які і без того переживають економічні труднощі, будуть чинити опір скороченню цих субсидій, а це загрожуватиме популярності Зеленського. Якщо хтось хоче оцінити, наскільки серйозно Зеленський налаштований на боротьбу з корупцією, енергетичний сектор – це найважливіше, на що слід звернути увагу [23, с. 118].

2.3. Трансформація функцій політичного лідерства в Україні в умовах воєнного стану.

Майже через півтора після вторгнення Росії в Україну наступ застопорився. Озвучені в лютому побоювання, що Україна може припинити своє існування як незалежна держава, відступили. Українська демократія виживе. Проте, незважаючи на те, що світова увага, зрозуміло, зосереджувалася на перебігу війни, менше уваги приділялося впливу війни на українську політику та демократичний розвиток. Ці зрушення, описані в

чотирьох розділах нижче, мають силу фундаментально змінити країну і повинні критично розглядатися політиками, які планують відновлення та реконструкцію України [24, с. 980].

Протягом майже трьох десятиліть своєї незалежності Україна намагалася виробити об'єднавчу ідею для консолідації національної ідентичності, подолання етнічних, релігійних і мовних поділів свого гетерогенного суспільства та спрямування свого геополітичного курсу. Хоча анексія Росією Криму та неоголошена війна в Донецькій і Луганській областях пробудили почуття патріотизму та цілеспрямованості серед багатьох українців у 2014 році, значна частина населення продовжувала сподіватися на нормалізацію відносин з Москвою. Прихильники цієї точки зору були зосереджені в південно-східних регіонах країни, де місцева економіка та ланцюги поставок були глибоко інтегровані з Росією як спадщина радянського правління, і де Росія користувалася значним соціальним і культурним впливом в результаті більш ніж століття імміграції [25, с. 13].

Однак після початку «спеціальної військової операції» в лютому надії на мирне співіснування з Росією розвіялися. Як резюмував один аналітик української політики ідентичності, «переважна більшість українців по всій країні, навіть на історично більш дружньому до Росії сході, тепер бачать у Росії супротивника». Ці настрої підтверджуються нещодавніми соціальними опитуваннями, які показали, що лише 8 відсотків респондентів мали позитивні нахили щодо громадян Росії, порівняно з 47 відсотками у 2018 році. Українці добре знають про високий рівень підтримки вторгнення в Росії та все більше вірять, що прості росіяни несуть відповідальність за війну. Звірства, вчинені проти мирного українського населення, як-от різанина в Бучі чи невибіркове знищення Маріуполя лише посилюють погляди українців на сусіда.

Війна спровокувала перегляд спільної історії країн, де більше українців визнають роль Росії в Україні як ролі колоніальної держави, а не братської нації. Ідеологічний розкол між українцями та росіянами, яких президент Росії

Володимир Путін сумно характеризував як «один народ», поглибився, а громадяни Росії та України мають принципово несумісні погляди на своє минуле, сьогодення та майбутнє [26].

У цьому контексті проросійська політична орієнтація стала застарілою та токсичною, а регіональний розкол, який десятиліттями нависав над українською політикою, зникає. Згідно з опитуванням Міжнародного республіканського інституту у квітні 2022 року, 80 відсотків респондентів по всій країні підтримали вступ України до Європейського Союзу, тоді як лише 2 відсотки підтримали приєднання до регіонального митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном. На сході України більше двох третин респондентів були прихильниками вступу до ЄС, що підкреслює національний консенсус щодо політико-економічного курсу на Захід. Актуальні культурні питання, які колись лежали в основі опозиційних кампаній на сході України, як-от мовна політика та вшанування історичних постатей, які викликали розкол після Революції Гідності, втратили свій резонанс, оскільки Україна бореться за своє майбутнє.

Тим часом уряд вжив заходів, щоб захистити себе від маніпуляцій Росії, встановивши обмеження на політичні рухи, які пов'язані з Москвою або підтримують її позицію щодо війни. На початку конфлікту Рада національної безпеки і оборони України призупинила роботу кількох політичних структур, пов'язаних з Росією, тоді як Верховна Рада України прийняла аналогічну постанову, підписану президентом Зеленським 14 травня, щодо заборони політичних партій, які виправдовують або заперечують збройну агресію Росії проти України.

На особливу увагу заслуговує партія «Опозиційна платформа – За життя» (OPFL), яка мала другу за величиною частку (13 відсотків) голосів на парламентських виборах в Україні 2019 року та була лідером проти євроатлантичної інтеграції. Політики, пов'язані з партією, були внесені до санкційних списків Заходу через їхні ймовірні зв'язки з російськими спецслужбами [27].

Репутація партії також була дискредитована тим фактом, що більшість її представників у парламенті втекли з України за кілька днів до вторгнення, що свідчить про те, що ці члени партії могли отримати інформацію про напад, а також готовність кількох місцевих і регіональних партій членів для співпраці з російськими окупаційними військами на півдні та сході України [28].

Додатковою ілюстрацією ступеня відчуженості ОПФЛ є випадки видатного колишнього депутата Іллі Киви, який перейшов на бік Росії та публічно закликав Путіна застосувати зброю масового знищення проти України, та співзасновника партії Віктора Медведчука, якого Росії запропонували як був частиною невдалого обміну полоненими після того, як його затримали українські служби безпеки після його втечі з-під домашнього арешту за звинуваченням у державній зраді. У той час як осередок ОПФЛ перейменувався в парламентську групу наголошуючи на повазі до людського життя, миру та незалежності України в спробі зберегти свої місця в законодавчому органі, навряд чи досягне успіху з мирною платформою, враховуючи, що переважна більшість українців вірить, що вони переможуть у війні проти Росії та небагато людей готові піти на поступки, щоб припинити бойові дії [29].

Хоча мотивацію заборонити пов'язані з Росією політичні партії можна зрозуміти як захист від п'ятої колони, вона викликає занепокоєння щодо належного процесу та верховенства права та може створити труднощі для України на цьому шляху. Деякі правознавці стверджують, що заборона порушує Конституцію України і може бути оскаржена в європейських судах на підставі порушення основних політичних свобод або скасована Конституційним судом України, який виніс суперечливі рішення на користь ОПФЛ в минулому.

Прихильники закону відзначили, що заборона є тимчасовим заходом і може потребувати поправок, щоб відповідати демократичним стандартам. Проте, якщо вона залишиться в силі, заборона може стати першим кроком у

викоріненні інших форм російського зловмисного впливу та м'якої сили в Україні через законодавчі та виконавчі дії та стане основою для майбутніх дискусій щодо люстрації [30].

У 2014 році ослаблена київська влада звернулася за підтримкою до олігархів. Банківський магнат Ігор Коломойський, наприклад, фінансував добровольчі загони, які воювали проти російських ставлеників на сході України. Проте ці поступки відбулися ціною закріплення егоїстичних акторів на впливових позиціях і підриву монополії держави на насильство. За кілька років після Революції Гідності зловмисний вплив олігархів в Україні став настільки проблематичним, що Гельсінська комісія США дійшла висновку, що олігархи «захопили українську державу, витіснивши некорумповані політичні партії та змагаючись один з одним у крадіжці». Багатство України». Занепокоєння великою корупцією постійно перешкоджало прагненню України приєднатися до Європейського Союзу і НАТО [31, с. 99].

Зменшення цієї динаміки може спостерігатися, оскільки Україна готується до тривалого протистояння з Росією. Хоча президент Зеленський розпочав кампанію «деолігархізації» лише рік тому, щоб ізолювати політичні процеси та ЗМІ від неправомірного впливу бізнес-еліт, найбагатші люди України майже однаково підтримують уряд у війні проти Росії. Це говорить про те, що вони розуміють не тільки те, що поглинання Росією зашкодить їхнім бізнес-інтересам, але й те, що криза дає можливість покращити їх становище.

Наразі олігархи надали значні пожертвودопомогти Україні задовольнити оборонні та гуманітарні потреби та засвідчили свою готовність зіграти певну роль у остаточному відновленні країни. Наприклад, сталеливарний магнат Рінат Ахметов, чия компанія Метінвест володіє двома металургійними заводами в Маріуполі, пообіцяв відбудувати місто після закінчення російської окупації. Навряд чи ці зусилля є безкорисливими; вони супроводжувалися некритичним висвітленням у місцевій та західній пресі,

що дозволяє олігархам переформатувати себе як патріотичних захисників своєї країни.

Якщо Україна не буде обережною, вона ризикує продати своє майбутнє заради задоволення своїх потреб у сьогоденні, ігноруючи деякі з найважливіших уроків, засвоєних у 2014 році. Нещодавно поданий до Верховної Ради, парламенту України, законопроект дозволить особам, яких звинувачують у корупції, звільняються від кримінальної відповідальності у разі повного відшкодування шкоди в період дії воєнного стану [32, с. 109].

Оскільки прокурори намагалися встановити повний обсяг коштів, викрадених у деяких найбільших корупційних справах (наприклад, передбачувана крадіжка Коломойським 5,5 мільярдів доларів із ПриватБанку), законопроект дозволить корупціонерам, у тому числі деяким найвідомішим олігархам України, платити копійки на долара, щоб уникнути відповідальності за злочини, скоєні до війни. Як показали останні вісім років, олігархи мають спроможність і стимул блокувати реформи, спрямовані на викорінення корупції та сприяння переходу України до повноцінної ринкової економіки. Якщо вони використають конфлікт, щоб поглибити свою владу над українською політикою та економікою, немає причин сумніватися, що вони знову підірвуть шлях України до євроатлантичної інтеграції, щоб захистити свої особисті багатства та вплив.

Усі ознаки вказують на післявоєнну атмосферу, в якій діяльність під час вторгнення відіграє важливу роль у визначенні добросовісності кандидата на державну посаду. Оскільки суспільна довіра до війська та підрозділів територіальної оборони є рекордно високою, військові керівники та військовослужбовці мають сильні позиції для виходу на політичну арену. Існуючі політичні партії та олігархи можуть спробувати залучати видатних захисників України для своїх цілей, але ті, хто зарекомендував себе під час війни та дотримувався своїх принципів на майбутніх виборах, матимуть значний політичний капітал і шанс скинути старих членів. Сторожовий [33, с. 70].

У цьому контексті український ветеранський рух, швидше за все, стане більш відкритою та організованою політичною силою в найближчі роки. Хоча з 2014 року ветеранські організації здебільшого утримувалися від об'єднання з відомими політичними партіями, останніми роками вони взяли за вузький набір справ, які іноді створювали прямий виклик адміністрації Зеленського. У середовищі після вторгнення ветеранські організації могли б відіграти ключову роль у визначенні кандидатів на посади та мобілізації підтримки з низів.

Принаймні швидкий загальнонаціональний приплив добровольців, які приєднуються до збройних сил і підрозділів територіальної оборони, зробить ветеранів критичним виборчим блоком на майбутніх виборах і підштовхне їхні проблеми до основного руслу. Ширша членська база ветеранської спільноти повинна створити більш дифузну групову ідентичність, яка могла б допомогти захистити її від кооптації ультраправими рухами – тенденцією, що виникла до вторгнення [34, с. 132].

Інший протилежний вплив на регресивну роль олігархів і корупціонерів матиме громадянське суспільство України, яке мобілізувало величезні ресурси для підтримки оборони України та вирішення гуманітарних потреб. Дані попередніх опитувань свідчать, що майже третина всіх українців зголосилися допомагати співгромадянам або підтримувати оборону. Як і ветеранська спільнота, ця група громадян матиме значний вплив в українській політиці та допомагатиме формувати порядок денний зсередини та поза урядом, приблизно так, як це було після Революції Гідності.

Громадянське суспільство, безсумнівно, відіграє певну роль у моніторингу витрачання міжнародних коштів, спрямованих на економічне відновлення України.

Внутрішня політика в Україні неминуче зміниться внаслідок війни, і попереду багато викликів. Головний із них, українському суспільству доведеться боротися зі складним питанням про те, як узгодити роль, яку певні політичні діячі відігравали за роки до вторгнення, з ролями, які вони

взяли на себе за кілька місяців після цього. Це стосується не лише раніше проросійських політиків і регіональних лідерів, а й українських олігархів. Вона також повинна переконатися, що патріотичний запал, який дав змогу Україні протистояти російському вторгненню, не метастазує в токсичну нетерпимість або не спровокує неліберальні скорочення, які можуть завдати шкоди країні в довгостроковій перспективі.

Проте вперше з 2015–2016 років, коли реформи, запроваджені після Революції Гідності, почали втрачати силу, для України з'явилася можливість реалізувати свій потенціал як демократичної держави з сильними інституціями та економікою, гідною іноземних інвестицій.

Оскільки російський наступ гальмує, західні партнери України починають думати про те, як допомогти країні відновитися та відбудуватися. Цей процес створює можливість підтримати позитивні перетворення, які відбуваються в Україні, та захиститися від відкату. Рух Європейського Союзу до налагодження тісніших зв'язків з Україною – який вимагав би значного рівня креативності та гнучкості в Брюсселі, оскільки існують серйозні перешкоди навіть для надання статусу кандидата – був би довгостроковим благом для реформаторів і зміцнив би обраних чиновникам приймати жорсткі рішення для суспільного блага [35, с. 120].

Тим часом держави та інституції, які надають фінансову допомогу для відновлення України, повинні сприяти розвитку потужних антикорупційних механізмів для залучення додаткових інвестицій і зміцнення верховенства права. Політики на Заході повинні стежити за ознаками того, що олігархи та корумповані чиновники позиціонують себе, щоб відвоювати державні інституції та фонди, говорити в один голос про неприпустимість повернення до певних «старих звичок» і сприяти розвитку спроможності відповідальних акторів для забезпечення світле майбутнє, на яке заслуговує Україна. Після війни в Україні є чудова можливість зміцнити свою демократію [36, с. 90].

Висновки до розділу 2.

1. Місце та роль політичного лідера в Україні формулюється як «будь-який, незалежно від формального рангу, учасник політичного процесу, котрий прагне і здатен консолідувати зусилля оточуючих та активно впливати (в межах території міста, регіону, країни) на цей процес задля досягнення означених і висунутих цілей».

Співпрацюючи і змагаючись один із одним, впливаючи один на одного, вони сприяють здійсненню контролю за діяльністю усіх владних інституцій (зокрема й вищих), залученню різноманітних груп суспільства до політичного процесу. Сьогодні в Україні формується загальнонаціональна система політичного лідерства, що має базуватися на набутому політичному (соціокультурному) досвіді усіх попередніх епох, кожна з яких збагатила вітчизняну політичну історію.

Зміна змісту та функцій політичного лідерства/керівництва, його моделі визначається динамікою суспільних перетворень і конкретною історичною ситуацією. Подальший розвиток України (не лише в політичній сфері) багато в чому залежить від побудови адекватної системи політичного лідерства, яка на сучасному етапі відповідає б нагальним потребам українського суспільства.

Сьогодні, як ніколи, все більше усвідомлюється необхідність моральної поведінки лідера в сфері політики. На перший план висуваються такі моральні якості, як совість, чесність і благородство. Для політичного лідера честь – це перш за все єдність слова і діла; благородство – це толерантність і повага до інакомислячих, у тому числі й до думки політичних опонентів.

У нинішніх умовах становлення суспільно-політичного лідерства в молодій українській державі кожний, хто претендує на політичне лідерство чи то в партії, суспільному русі, масовій організації, чи державі, повинен враховувати наступні моменти: нести персональну відповідальність перед

суспільством за реалізацію прийнятих рішень, програм; навчитися слухати і вести паритетний діалог з політичними опонентами, зжити підозрілість до інакомислячих; відмовитись від позиції універсального вершителя долі людей, претензій на останню інстанцію.

2. Десятиліттями українці скаржилися на тих самих старих політиків, «професійних парламентарів», які монополізували парламент, і вимагали оновлення (і омолодження) обличчя як необхідного першого кроку для знищення радянських і пострадянських еліт. Схоже, вони нарешті отримали те, що просили. Однак результати викликають занепокоєння, оскільки це буде перший в Україні однопартійний мажоритарний парламент: «Слуга народу» отримала 254 із 450 загальних місць, зробивши карту України «зеленою».

Хоча це може призвести до більш раціоналізованого законодавчого процесу в короткостроковій перспективі, це також може підірвати систему стримувань і противаг і мати негативні наслідки в довгостроковій перспективі. Крім того, кваліфікація багатьох депутатів, обраних вперше, у кращому випадку є сумнівною, оскільки довгий список знаменитостей, спортсменів, фотографів за прикладом президента-коміка. У зв'язку з цим виникає питання, чи не було оновлення парламенту надто різким. «Без імен» прийшли на зміну «старим іменам». Одні кажуть, що це рецепт катастрофи, інші кажуть, що це рецепт успіху.

3. Внутрішня політика в Україні неминуче зміниться внаслідок війни, і попереду багато викликів. Головний із них, українському суспільству доведеться боротися зі складним питанням про те, як узгодити роль, яку певні політичні діячі відігравали за роки до вторгнення, з ролями, які вони взяли на себе за кілька місяців після цього. Це стосується не лише раніше проросійських політиків і регіональних лідерів, а й українських олігархів. Вона також повинна переконатися, що патріотичний запал, який дав змогу Україні протистояти російському вторгненню, не метастазує в токсичну нетерпимість або не спровокує неліберальні скорочення, які можуть завдати шкоди країні в довгостроковій перспективі.

Проте вперше з 2015–2016 років, коли реформи, запроваджені після Революції Гідності, почали втрачати силу, для України з'явилася можливість реалізувати свій потенціал як демократичної держави з сильними інституціями та економікою, гідною іноземних інвестицій.

Оскільки російський наступ гальмує, західні партнери України починають думати про те, як допомогти країні відновитися та відбудуватися. Цей процес створює можливість підтримати позитивні перетворення, які відбуваються в Україні, та захиститися від відкату.

Тим часом держави та інституції, які надають фінансову допомогу для відновлення України, повинні сприяти розвитку потужних антикорупційних механізмів для залучення додаткових інвестицій і зміцнення верховенства права. Політики на Заході повинні стежити за ознаками того, що олігархи та корумповані чиновники позиціонують себе, щоб відвоювати державні інституції та фонди, говорити в один голос про неприпустимість повернення до певних «старих звичок» і сприяти розвитку спроможності відповідальних акторів для забезпечення світле майбутнє, на яке заслуговує Україна. Після війни в Україні є чудова можливість зміцнити свою демократію.

РОЗДІЛ 3

ДИНАМІКА СТРАТЕГІЙ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Особливості стратегій діяльності загальнонаціональних лідерів (на прикладі президентського лідерства).

Намагаючись врятувати свою країну, президент України Володимир Зеленський постійно з'являється на екранах по всьому світу. Він також проводить майстер-клас із кризових комунікацій.

Менш ніж через день після нападу Росії український президент оживив планету через соціальні мережі. Представляючи себе скромним, гуманним лідером, який міг би надихнути своїх співвітчизників у, здавалося б, безпрограшній боротьбі, Зеленський миттєво згуртував Захід на свій бік [37, с. 101].

Діловий світ може багато чому навчитися на семінарі Зеленського щодо швидкого реагування в реальному часі.

Війна була демонстрацією старої школи менеджменту проти нової.

Всім відомий тип Володимира Путіна. Він – острівний лідер минулої епохи, що йде зверху вниз. На фотографіях видно, як він відсторонений навіть від своїх найближчих радників, сидить самотньо в кінці абсурдно довгого столу для переговорів. Його послання виголошується з трибуни або поширюється через державні ЗМІ. Його звіти – це запізніла думка – просто запитайте солдатів, які вважали, що вони були на навчаннях, а потім опинилися посеред війни, не знаючи, за що вони воюють.

Порівняйте це з Зеленським, який завжди на відстані одного дотику на вашому телефоні. Ви бачите, як він розмовляє з солдатами, відвідує госпіталі, безпосередньо звертається до світу. Його послання – це співпраця, спільні цілі та побудова команди.

Це демонстрація того, що може статися, коли соціально заангажований керівник відкрито керує з фронту. І це працює. До війни рейтинг схвалення його роботи коливався в межах 20%. Сьогодні в Україні 90 -ті, а підтримка ллється з-за кордону.

Лише за кілька тижнів український лідер використав соціальні мережі, щоб перетворити відносно маловідому країну на таку, чий національний гімн звучить на спортивних змаганнях на іншому кінці земної кулі. Хоча ніхто не припускає, що бізнес є еквівалентом війни, це, тим не менш, епічна історія брендингу.

Навіть якщо ви приберете вбивчу історію Путіна або підозрюєте причини війни, він неодмінно програє піар-битву. Це класичний менеджер старої школи: суворий, жорсткий і відсторонений. Він не виявляє емоцій. Він не ділиться особистими даними. Важко вболівати за людину, про яку ти нічого не знаєш.

Зеленський, навпаки, виглядає як відкрита книга. Ми бачимо радісні фотографії його родини. Ми чуємо, як його дружина Олена Зеленська палко благає зі свого укриття. Дивимося відеозапис емоційної реакції президента на те, що він рідко бачиться з дітьми [38, с. 210].

Він формулює питання в найбільш особистих термінах. Під час відеодзвінка з лідерами Європейського Союзу він сказав: «Це може бути востаннє, коли ви бачите мене живим». Іншими словами, це не битва між великими, віддаленими сутностями. Це дуже людська боротьба. Глядачі можуть побачити себе в його боротьбі.

Допомагає те, що Зеленський не новачок у камері. Раніше він знімався в телекомедії про вчителя, який став президентом. Він також переміг в українській версії Танців з зірками. Час, проведений за екраном, навчив його, як працюють медіа та навчився тому, що навички спілкування є одними з найважливіших, які може мати лідер.

Є один спосіб: війна дуже схожа на бізнес. Обидва є квестами для сердець і розумів. Путін працює на основі старої п'єси, яка заперечує

прозорість: дотримуйтеся офіційного повідомлення, навіть якщо мало хто в нього вірить. Зберігайте інформацію біля жилета. Зробіть вигляд, що критиків і поганих новин не існує.

Зеленський, у свою чергу, є інформаційною машиною. Він дає імпровізовані інтерв'ю з передової, готовий обговорити будь-яку тему, виглядаючи лідером, якому нічого приховувати. Зайдіть у Facebook або Twitter, і він буде там, говорячи від усього серця у такому тремтливому відео, яке користувачі вважають справжнім. Мало про нього здається постановочним.

За відсутності інформації люди схильні припускати гірше. Меседж Зеленського протилежний: ось що ми робимо і чому ми це робимо. Він надає контекст і причину купити [39, с. 10].

Щоб помістити його в бізнес-середовище, він дає людям зрозуміти, куди рухається організація та як важливо працювати разом, щоб досягти цього. Той факт, що українці щодня беруть до рук зброю, показує, наскільки це може надихати.

Ми всі чули статистику. Керівники отримують у п'ять разів більше залучення в соціальних мережах, ніж через веб-сайти компаній. В епоху соціальних медіа проґрашна пропозиція відокремлювати особисте від професійного.

Ця війна унікальна: Зеленський все життя провів як актор. Путін грає ідеального лиходія. Однак український президент показує, як сучасний лідер може згуртувати інших на свій бік простим посланням людяності та спільної місії – і вмючи донести це до світу [40, с. 121].

3.2. Трансформація стратегій партійних лідерів.

Під час війни кардинально змінюються політичні процеси. На ранніх стадіях війни звичайна конкуренція між правлячою групою та опозицією слабшає, а суспільство стає більш дисциплінованим і згуртованим навколо уряду. Але чим довше триває війна, тим більше політика адаптується: або вона ще більше організовується навколо лідера нації у стані війни, або повертається звичайна конкуренція, яка створює незвичайну загрозу національній безпеці.

Україна, здається, вступає в другу фазу. Після чотирьох місяців незаперечної єдності всіх політичних груп навколо національної оборони, липень пропонує деякі перші ознаки набагато більш багатогранної політики в Києві. Варто відзначити два дуже помітні політичні процеси: повернення до порядку денного деолігархізації та перерозподіл ролей у президентській команді.

Серед багатьох впливів російської війни на Україну є один, який стосується ролі олігархів в українській політиці. Обстріли Росією численних промислових підприємств та енергетичної інфраструктури по всій Україні зруйнували економічні основи ресурсів, які використовували олігархи для впливу на політиків у Києві. У поєднанні з довоєнною політикою деолігархізації президента Зеленського ця ситуація створює імпульс для викорінення олігархії в Україні [41, с. 319].

Довоєнний порядок денний Зеленського на 2022 рік включав деолігархізацію як один із ключових елементів. У 2021 році було схвалено Закон 5599 «Про боротьбу з олігархами», який передбачає створення спеціальної установи для виявлення окремих олігархів шляхом перевірки активів і обмеження їх впливу на суспільство, політичні групи та уряд. Міністерство юстиції планувало реалізувати двадцятикроковий план

викорінення олігархів. Але ця політика була відкладена, коли російське вторгнення в Україну змінило пріоритети кожного.

Однак, незважаючи на зміну пріоритетів, деолігархізація просувається вперед – у багатьох напрямках. Знищення Росією таких заводів, як металургійний комбінат «Азовсталь» у Маріуполі чи нафтопереробний завод у Кременчуці, безумовно, стало серйозним ударом для Ріната Ахметова та Ігоря Коломойського. Проте антиолігархічне законодавство 2021 року б'є по олігархам ще більше: воно вимагає від них якнайшвидшого виходу з політики та продажу медіахолдингів. Нещодавно Вадим Новинський склав депутатський мандат, а Рінат Ахметов пішов із медійного бізнесу. Тепер ці кроки звільняють правові підстави – неправомірний вплив на політику та ЗМІ – які б внесли їх до офіційного реєстру олігархів.

У неділю ввечері, 17 липня, президент Зеленський звернувся до народу, оголосивши про зміни в керівництві Генеральної прокуратури (ГПУ) і Служби безпеки України (СБУ). Президент відсторонив від посад генпрокурора Ірину Венедиктову та голову СБУ Івана Баканова. Обидва рішення пояснюються тим, що члени президентської команди мають нести відповідальність за зрадників у своїх інститутах. Самі Венедиктова і Баканов були довіреними членами команди і прямо в правопорушеннях не звинувачуються [42, с. 20].

Це рішення далось Зеленському прийняти непросто. Баканов, друг дитинства і соратник президента, приєднався до СБУ одразу після перемоги Зеленського та його партії на виборах у 2019 році. Баканов керував непростим процесом реформування СБУ та зменшення впливу олігархів на службу. Венедиктова продовжила реформу ГПУ, розпочату Русланом Рябошапкою у 2020 році. Обидва були ключовими фігурами правлячої команди та забезпечували її стабільне зростання влади в міру дозрівання президентства Зеленського.

Обидва чиновники відсторонені, а не звільнені. Щоб звільнити їх, президенту знадобиться схвалення парламенту, навіть під час війни. Щоб

уникнути більш тривалого процесу, президент обрав швидший процес, який допоміг би забезпечити стабільність в обох кабінетах під час зміни керівництва. Новопризначеними виконувачами обов'язків обох організацій стали колишні перші заступники – Олексій Симоненко в ГПУ та Василь Малюк в СБУ, щоб організації могли працювати максимально ефективно. Ні зі старих кадрів бізнес-партнерів Зеленського; обидва заслужили довіру президента за останні два роки.

Багато хто пов'язує рішення президента не лише з результатами розслідування дій деяких прокурорів і співробітників СБУ в перші дні війни, а й із посиленням тиску на Андрія Єрмака, главу штабу Зеленського. 8 липня конгресвумен США Вікторія Спартц надіслала листа президенту Джо Байдену, в якому порушила питання щодо роботи Єрмака на офіційній посаді та в його контактах з адміністрацією США. 11 липня конгресвумен заявила, що Єрмак повинен піти у відставку через те, що він був неефективним державним адміністратором під час війни, а також за організацію наклепницької кампанії проти неї.

Ці заклики потрапили на сприйнятливую владу не лише в ДК, а й у Києві. Оскільки обидва виконувачі обов'язків – Симоненко і Малюк – виглядають не лише лояльними до України професіоналами, а й лояльними членами президентської команди, це рішення можна розцінювати як посилення позицій Зеленського після нападу на керівника його апарату.

У якому напрямку повернеться український політичний розвиток із поступовим відходом від олігархів і перестановкою президентської команди, говорити зарано. Але політика в Києві безумовно змінюється, і ця зміна може вплинути на стійкість українців у війні, яка триває.

3.3. Вплив умов воєнного стану на оновлення принципів застосування стратегій політичного лідерства в парламентській діяльності.

24 лютого 2022 року Російська Федерація почала широкомасштабну збройну агресію, у тому числі ракетно-артилерійських та авіаційних ударів, гинули громадяни України та руйнувалися міста та села. З метою відсічі агресору та захисту суверенітету і територіальної цілісності держави Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан. Відповідно до Указу Президента України № 58/2023 від 06 лютого 2023 року воєнний стан в Україні триватиме щонайменше до 20 травня 2023 року.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює правовідносини щодо введення воєнного стану в Україні, є Закон «Про правовий режим воєнного стану». Цей закон визначає, зокрема, правові основи діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб під час дії воєнного стану.

Одним із першочергових заходів, які можуть відбутися під час дії воєнного стану в Україні чи на окремих її територіях, є утворення тимчасових державних органів – військових адміністрацій. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 68/2022 на базі обласних, районних та Київської міської державних адміністрацій утворено відповідні військові адміністрації. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон) військові адміністрації мають особливі повноваження та підпорядкованість [43, с. 18].

Відповідно до частини сьомої статті 4 Закону Генеральний штаб Збройних Сил України здійснює керівництво, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій з питань оборони, громадської

безпеки і порядку, здійснення заходів воєнного стану. З інших питань керівництво, координацію та контроль за діяльністю обласних військових адміністрацій здійснює Кабінет Міністрів України.

Це такі заходи, які можуть здійснюватися військовими адміністраціями спільно з військовим управлінням:

- запровадження трудової повинності працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та у сфері забезпечення життєдіяльності населення; і не заброньовані на період воєнного стану для виконання робіт оборонного характеру;

- використання потужностей і трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони;

- примусове відчуження майна приватної чи комунальної власності для потреб держави;

- запровадження комендантської години та встановлення особливого режиму світломаскування;

- встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду з країни, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів;

- перевірка документів у осіб та огляд особистих речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових та житлових приміщень громадян;

- у разі порушення вимог чи невиконання заходів режиму воєнного стану вилучення у підприємств, установ та організацій усіх форм власності, фізичних осіб засобів електронного зв'язку, телевізійної, відео- та аудіотехніки, комп'ютерів, технічних засобів зв'язку;

- заборона торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними та отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виготовленими на основі спирту;

- встановлення обов'язку для фізичних та юридичних осіб щодо розміщення військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та

начальників штабів, персоналу цивільного захисту, евакуйованого населення та дислокації військових частин, підрозділів і установ тощо [44, с. 8].

Важливо зазначити, що зазначені вище повноваження військові адміністрації здійснюють лише в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених Указом Президента України «Про введення воєнного стану». Згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України можуть бути тимчасово обмежені на час воєнного стану (зокрема, щодо недоторканності житла, таємниці листування, невтручання в особисте і сімейне життя, свободи пересування, свободи думки і слова, права володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном). власність тощо).

Крім того, до компетенції військових адміністрацій належить здійснення повноважень відповідних місцевих державних адміністрацій, а також вирішення питань щодо:

- розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (надання послуг), необхідних для територіальної громади, підприємств; , установи та організації;
- складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього, забезпечення виконання поточного бюджету;
- управління майном комунальної власності відповідної територіальної громади (крім вирішення питань відчуження, у тому числі приватизації комунального майна та надання комунального майна в оренду більше як на один рік);
- надання містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки відповідно до закону;
- рішення про регулювання земельних відносин (крім відчуження земельних ділянок комунальної власності та надання таких земель в оренду більше ніж на один рік);

– рішення про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення на строк не більше одного року, а також про анулювання такого дозволу;

– рішення про заборону торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними та отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виготовленими на основі спирту, тощо [45, с. 129].

До вторгнення 2022 року, за винятком заборони Комуністичної партії, в Україні не було формальних перешкод для створення та діяльності політичних партій. Однак у травні 2022 року Зеленський підписав закон про заборону політичних партій, які виправдовують, визнають легітимними або заперечують російську агресію проти України. Згодом більше десятка партій були визнані «проросійськими» та заборонені, включно з найбільшою опозиційною партією ОПЗЖ. П'ять партій оскаржили це рішення в судах, і деякі аналітики та групи громадянського суспільства висловили занепокоєння з приводу відсутності гарантій, які б запобігли свавільному накладенню цих швидких партійних заборон.

Деякі члени заборонених партій знайшли способи залишитися на своїх посадах. Ряд членів ОПЗЖ вийшли з партії та утворили дві нові депутатські групи «Платформа за життя і мир» (ПЗЖМ) і «Відродження України» (ВУ). Ці депутати протягом 2022 року неодноразово голосували за ініціативи Зеленського, щоб продемонструвати готовність співпрацювати з партією влади. Українські опозиційні фракції також об'єдналися в неформальну «оборонну коаліцію», щоб мінімізувати внутрішню боротьбу та прискорити ухвалення законів, які мають вирішальне значення для національної безпеки. У березні парламент позбавив повноважень одного народного депутата Іллю Киву за підозрою в державній зраді [46, с. 112].

В окупованих частинах України російські військові використовували залякування, свавільні затримання та катування, щоб встановити контроль над політичними поглядами та діяльністю, а також змусити місцевих цивільних підкоритися російській владі. Російські спецслужби склали списки

потенційних інакодумців і провели «фільтрацію» на блокпостах по всій підконтрольній Росії території. Дехто з тих, хто втік з окупованих територій, розповідав, що їх змушували перед камерою засуджувати Україну та присягати на вірність Росії. За оцінками, лише за восьмимісячну присутність російських військ на заході Херсонщини зникли понад 600 осіб, які виступали проти окупації.

Закон, який набув чинності в 2016 році, надає парламентським партіям державне фінансування, але фактично надає перевагу вже створеним групам. Партії повинні набрати щонайменше 5 відсотків голосів, щоб отримати фінансування. Плата за реєстрацію нових партій є надзвичайно високою відносно середнього доходу та вартості життя. Партії можуть зареєструватися в Міністерстві юстиції, лише якщо вони продемонструють значну базу підтримки (10 000 підписів) у двох третинах областей (регіонів) України. Масове переміщення населення внаслідок війни та людські втрати у 2022 році створили додаткові виклики для майбутнього створення партії.

Фінансування партій в Україні залишається непрозорим, незважаючи на жорсткі закони, які його регулюють. У листопаді 2021 року набув чинності закон, який забороняє політично пов'язаним бізнес-магнатам, відомим як олігархи, фінансувати політичні партії [47, с. 583].

Корупція залишається серйозною проблемою, а політична воля боротися з нею була непослідовною. Антикорупційні органи неодноразово потрапляли в політичні конфлікти з іншими державними структурами та виборними посадовими особами. Рішенням, опублікованим у 2020 році, Конституційний суд обмежив багато повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції, погіршивши його здатність функціонувати.

У липні 2022 року, у відповідь на рекомендації, які супроводжували рішення ЄС надати Україні статус кандидата, українське керівництво нарешті призначило досвідченого слідчого Олександра Клименка головою САП після тривалого відбору, який послідував майже за відставкою його попередника. два роки тому. Клименко відновив низку заблокованих справ і відкрив нову

справу проти нардепа Андрія Деркача за нібито отримання грошей від російських спецслужб в обмін на планування підривної діяльності проти України.

У травні 2022 року у парламенті зареєстрували законопроект, згідно з яким особи, які вперше притягуються до кримінальної відповідальності за корупцію, можуть уникнути покарання, якщо повністю відшкодують завдані ними матеріальні збитки. Автори законопроекту, який діятиме на період воєнного стану, стверджували, що їх мотивували бажанням зберегти ресурси правоохоронних органів і поповнити державний бюджет за рахунок реституції від корупціонерів. Критики розглядали цей захід як спосіб для корумпованих чиновників уникнути судового переслідування за злочини, скоєні до вторгнення 2022 року.

У червні 2022 року Верховна Рада прийняла антикорупційну стратегію до 2025 року, в якій визначено ключові показники ефективності та інструменти моніторингу органів влади. Нова стратегія відображає та вказує на більш тісну координацію між різними антикорупційними інституціями та урядовими установами, а також передбачає доступ громадськості до звітів про антикорупційний моніторинг та оцінку.

З 2014 року Україна досягла значного прогресу в прозорості, зокрема завдяки оцифровці міського планування та державних закупівель, моніторингу активів і способу життя державних службовців, а також журналістських розслідувань, але поширена корупція залишається проблемою. Оцінки 2021 року все ще показували, що через корупцію бюджет України втрачав 37 мільярдів доларів на рік. У 2020 році внаслідок рішення Конституційного суду було послаблено декларування майна; суд скасував відповідний закон, і пізніше було прийнято новий із розведеними вимогами.

Через триваючу війну та воєнний стан прозорість уряду ще більше знизилася. Засідання парламентських комітетів більше не є відкритими для громадськості, як це зазвичай вимагає закон; місця зустрічей, час і порядок денний більше не розголошуються заздалегідь, нібито з міркувань безпеки.

У травні 2022 року президент Зеленський запустив ініціативу «Єдині 24» для координації благодійних пожертв на підтримку України. Критики стверджували, що, незважаючи на те, що ініціатива була ефективним способом координації іноземної допомоги, вона запропонувала офісу президента ще один засіб централізації повноважень, оскільки вважалося, що розподіл коштів є відповідальністю кабінету міністрів, який, як правило, підпорядковується президентській адміністрації.

Конституція гарантує свободу слова та вираження поглядів, а наклеп не є кримінальним злочином. До війни 2022 року медійний ландшафт відрізнявся значним плюралізмом, відкритою критикою уряду та розслідуванням впливових діячів. Однак бізнес-магнати володіли та впливали на багато засобів масової інформації, використовуючи їх як інструменти для просування своїх планів. Низці російських ЗМІ та їхнім журналістам заборонили в'їзд до країни. Різноманітні мовні закони вимагають від ЗМІ випускати певний контент українською мовою. Заборонено доступ до ряду російських новинних каналів, сайтів і платформ соціальних мереж; В інших випадках жителі України мали необмежений доступ до Інтернету.

На початку російського вторгнення в лютому 2022 року український уряд об'єднав усі телеканали в єдину підконтрольну державі інформаційну платформу United News, яка цілодобово транслюється на всіх каналах в Україні. Наприкінці грудня 2022 року Зеленський підписав суперечливий закон, який розширив контроль уряду над друкованими та онлайн-ЗМІ, нібито для запобігання потенційному поширенню російської пропаганди. Серед інших положень закон дозволяє владі закривати новинні сайти, які офіційно не зареєстровані як засоби масової інформації, без ухвали суду, а кілька журналістських груп назвали його «загрозою свободі слова», диктаторським і кроком убік від «стандартів Європейського Союзу».

Журналісти в Україні стали мішенями вторгнення російських військ і продовжують стикатися з небезпечними для життя ризиками під час

виконання своїх основних обов'язків. Під час висвітлення вторгнення у 2022 році загинули як українські, так і іноземні журналісти.

Висновки до розділу 3.

1. Намагаючись врятувати країну, президент України Володимир Зеленський постійно з'являється на екранах по всьому світу. Він також проводить майстер-клас із кризових комунікацій.

Менш ніж через день після нападу Росії український президент ~~оживив~~ планету через соціальні мережі. Представляючи себе скромним, гуманним лідером, який міг би надихнути своїх співвітчизників у, здавалося б, безпрограшній боротьбі, Зеленський миттєво згуртував Захід на свій бік.

Діловий світ може багато чому навчитися на семінарі Зеленського щодо швидкого реагування в реальному часі. Війна була демонстрацією старої школи менеджменту проти нової.

2. Під час війни кардинально змінюються політичні процеси. На ранніх стадіях війни звичайна конкуренція між правлячою групою та опозицією слабшає, а суспільство стає більш дисциплінованим і згуртованим навколо уряду. Але чим довше триває війна, тим більше політика адаптується: або вона ще більше організовується навколо лідера нації у стані війни, або повертається звичайна конкуренція, яка створює незвичайну загрозу національній безпеці.

Україна, здається, вступає в другу фазу. Після чотирьох місяців незаперечної єдності всіх політичних груп навколо національної оборони, липень пропонує деякі перші ознаки набагато більш багатогранної політики в Києві. Варто відзначити два дуже помітні політичні процеси: повернення до порядку денного деолігархізації та перерозподіл ролей у президентській команді.

3. Через триваючу війну та воєнний стан прозорість уряду ще більше знизилася. Засідання парламентських комітетів більше не є відкритими для громадськості, як це зазвичай вимагає закон; місця зустрічей, час і порядок денний більше не розголошуються заздалегідь, нібито з міркувань безпеки.

У травні 2022 року президент Зеленський запустив ініціативу «Єдині 24» для координації благодійних пожертв на підтримку України. Критики стверджували, що, незважаючи на те, що ініціатива була ефективним способом координації іноземної допомоги, вона запропонувала офісу президента ще один засіб централізації повноважень, оскільки вважалося, що розподіл коштів є відповідальністю кабінету міністрів, який, як правило, підпорядковується президентській адміністрації.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження було зроблено наступні висновки:

1. Політичне лідерство - явище багатогранне і багатфакторне. Воно передбачає низку провідних характеристик, таких як здатність впливати на людей у напрямку організації їхньої спільної діяльності для досягнення певних цілей, здатність генерувати нові ідеї, здатність володіти генерувати нові ідеї, здатність мати відчуття політичного часу та політичну інформованість.

Лідер володіє якісно іншими, порівняно з ординарними людьми, характеристиками, які лежать в основі механізмів здійснення лідерства, а завдання дослідників полягає у виявленні і систематизації цих рис. Більшість теорій, що виникли в період, що передував нашому сторіччю, виходили з цієї посилки.

Найактуальнішого значення ці процеси набувають в умовах модернізації України. На думку автора, модернізація має створюватися особистістю зрілою, такою, що володіє громадянською відповідальністю, яка володіє інтелектуальною перевагою, умінням створювати речі, потрібні людям, і всіма компетенціями, які дають змогу Україні забезпечити стабільні умови розвитку.

Соціальне призначення політичного лідерства, реалізуючись у політико-владній діяльності конкретних лідерів, вступає в суперечність з їхніми індивідуально-особистісними можливостями і характеристиками. Динамічні зміни в політичних і соціальних інститутах вимагають від політичного лідера високої якості спеціалізованої діяльності (функціонально поділеної праці) і водночас - відповідності очікуванням населення.

У сучасному суспільстві політичне лідерство є тією соціальною роллю, яка потребує постійного підтвердження, постійної "перевірки". Тому питання відносин між лідером та його послідовниками стає дедалі актуальнішим і

злободеннішим. Для того щоб отримати підтримку, а надалі – утриматися при владі, лідер змушений постати в певному амплуа, створити собі певну репутацію і певну думку про себе.

Він змушений, перебуваючи в інституціоналізованих владних структурах, утримуватися при владі, але всі його поведінкові манери повинні говорити виборцям, що вони, як і раніше, для нього значущі, і їхня думка для нього - понад тих привілеїв.

Проблема політичного лідерства належить до категорії питань, актуальність яких ніколи не піддається сумніву. оскільки допомагають потенційним лідерам створювати механізми управління індивідами, а громадянам – розуміти ці механізми, розрізнити їх і, за необхідності, їм протистояти.

Політичний імідж наділений певними вимогами щодо до лідера, такими як сміливість у прийнятті рішень, здатність переконливо і яскраво виступити перед людьми, вміння переконливо і яскраво виступити перед людьми, вміння передбачати ситуацію, володіти різними позитивними людськими та діловими якостями. Робота над створенням іміджу стає центральним моментом у діяльності сучасного політичного лідера. І, незважаючи на те, що над цим завданням працюють цілі штаби, проблеми і питання, пов'язані з самоподачею і самопрезентацією, вимагають уважного ставлення і з боку самого політичного лідера.

Проблема політичного лідерства багатогранна і багатовимірна. Лише застосування комплексу різних методів дослідження та застосування міждисциплінарного підходу дасть змогу охопити основні грані цього феномена.

Зрештою, сучасна міжнародна політика – як європейська, так і та, що формується за межами Європейського континенту - пропонує нашій увазі й осмисленню різні типи лідерів, і жоден з них поки що не підтвердив свою жоден із них поки що не підтвердив свою "універсальну ефективність" в існуючих кризових умовах:

- лідер-координатор системних трансформацій, здатний спрямовувати внутрішній розвиток і суттєво впливати на глобальні процеси;
 - "лідер-стабілізатор";
 - лідер-інноватор – заявив масштабну програму реформування суспільства і всіх ключових його сфер (але поки що не досяг успіху в цьому);
 - лідер – прагматичний консерватор (компроміс широких верств суспільства на помірковано-консервативній платформі);
 - лідер – провідник ідеологічно мотивованого курсу ("політика цінностей"), який зумів глибоко трансформувати політичну систему країни;
 - лідер-пожежний – лідер, який заявив програму ліквідації "внутрішніх негараздів", що накопичилися за довгі роки правління колишніх професійних політиків;
 - лідер-популіст (контр-елітна мотивація) – показав обмеженість свого потенціалу без зв'язку з іншими ідеями та платформами.

2. У сучасній науковій літературі сформувалася широка палітра підходів до розуміння лідерства, у межах яких досліджується значна кількість факторів, що характеризують особистість лідера у політичній, соціально-економічній, правовій, релігійній, культурній площинах. Утім, широкий діапазон виявлення лідерських якостей значно обтяжує його дослідження. Ускладнює процес вивчення політичного лідерства й те, що діяльність лідера містить у собі одночасно і особистісні якості, і здатність людини до взаємодії з іншими індивідами та соціальними спільнотами, і акцентацію на необхідності досягнення конкретного результату.

3. Місце та роль політичного лідера в Україні формулюється як «будь-який, незалежно від формального рангу, учасник політичного процесу, котрий прагне і здатен консолідувати зусилля оточуючих та активно впливати (в межах території міста, регіону, країни) на цей процес задля досягнення означених і висунутих цілей».

Співпрацюючи і змагаючись один із одним, впливаючи один на одного, вони сприяють здійсненню контролю за діяльністю усіх владних інституцій

(зокрема й вищих), залученню різноманітних груп суспільства до політичного процесу. Сьогодні в Україні формується загальнонаціональна система політичного лідерства, що має базуватися на набутому політичному (соціокультурному) досвіді усіх попередніх епох, кожна з яких збагатила вітчизняну політичну історію.

Зміна змісту та функцій політичного лідерства/керівництва, його моделі визначається динамікою суспільних перетворень і конкретною історичною ситуацією. Подальший розвиток України (не лише в політичній сфері) багато в чому залежить від побудови адекватної системи політичного лідерства, яка на сучасному етапі відповідає б нагальним потребам українського суспільства.

Сьогодні, як ніколи, все більше усвідомлюється необхідність моральної поведінки лідера в сфері політики. На перший план висуваються такі моральні якості, як совість, чесність і благородство. Для політичного лідера честь – це перш за все єдність слова і діла; благородство – це толерантність і повага до інакомислячих, у тому числі й до думки політичних опонентів.

У нинішніх умовах становлення суспільно-політичного лідерства в молодій українській державі кожний, хто претендує на політичне лідерство чи то в партії, суспільному русі, масовій організації, чи державі, повинен враховувати наступні моменти: нести персональну відповідальність перед суспільством за реалізацію прийнятих рішень, програм; навчитися слухати і вести паритетний діалог з політичними опонентами, зжити підозрілість до інакомислячих; відмовитись від позиції універсального вершителя долі людей, претензій на останню інстанцію.

4. Десятиліттями українці скаржилися на тих самих старих політиків, «професійних парламентарів», які монополізували парламент, і вимагали оновлення (і омолодження) обличчя як необхідного першого кроку для знищення радянських і пострадянських еліт. Схоже, вони нарешті отримали те, що просили. Однак результати викликають занепокоєння, оскільки це буде

перший в Україні однопартійний мажоритарний парламент: «Слуга народу» отримала 254 із 450 загальних місць, зробивши карту України «зеленою».

Хоча це може призвести до більш раціоналізованого законодавчого процесу в короткостроковій перспективі, це також може підірвати систему стримувань і противаг та мати негативні наслідки в довгостроковій перспективі. Крім того, кваліфікація багатьох депутатів, обраних вперше, у кращому випадку є сумнівною, оскільки довгий список знаменитостей, спортсменів, фотографів за прикладом президента-коміка. У зв'язку з цим виникає питання, чи не було оновлення парламенту надто різким. «Без імен» прийшли на зміну «старим іменам». Одні кажуть, що це рецепт катастрофи, інші кажуть, що це рецепт успіху.

5. Внутрішня політика в Україні неминуче зміниться внаслідок війни, і попереду багато викликів. Головний із них, українському суспільству доведеться боротися зі складним питанням про те, як узгодити роль, яку певні політичні діячі відігравали за роки до вторгнення, з ролями, які вони взяли на себе за кілька місяців після цього. Це стосується не лише раніше проросійських політиків і регіональних лідерів, а й українських олігархів. Вона також повинна переконатися, що патріотичний запал, який дав змогу Україні протистояти російському вторгненню, не метастазує в токсичну нетерпимість або не спровокує неліберальні скорочення, які можуть завдати шкоди країні в довгостроковій перспективі.

Проте вперше з 2015–2016 років, коли реформи, запроваджені після Революції Гідності, почали втрачати силу, для України з'явилася можливість реалізувати свій потенціал як демократичної держави з сильними інституціями та економікою, гідною іноземних інвестицій.

Оскільки російський наступ гальмує, західні партнери України починають думати про те, як допомогти країні відновитися та відбудуватися. Цей процес створює можливість підтримати позитивні перетворення, які відбуваються в Україні, та захиститися від відкату. Рух Європейського Союзу до налагодження тісніших зв'язків з Україною – який вимагав би значного

рівня креативності та гнучкості в Брюсселі, оскільки існують серйозні перешкоди навіть для надання статусу кандидата – був би довгостроковим благом для реформаторів і зміцнив би обраних чиновникам приймати жорсткі рішення для суспільного блага.

Тим часом держави та інституції, які надають фінансову допомогу для відновлення України, повинні сприяти розвитку потужних антикорупційних механізмів для залучення додаткових інвестицій і зміцнення верховенства права. Політики на Заході повинні стежити за ознаками того, що олігархи та корумповані чиновники позиціонують себе, щоб відвоювати державні інституції та фонди, говорити в один голос про неприпустимість повернення до певних «старих звичок» і сприяти розвитку спроможності відповідальних акторів для забезпечення світле майбутнє, на яке заслуговує Україна. Після війни в Україні є чудова можливість зміцнити свою демократію.

6. Намагаючись врятувати свою країну, президент України Володимир Зеленський постійно з'являється на екранах по всьому світу. Він також проводить майстер-клас із кризових комунікацій.

Менш ніж через день після нападу Росії український президент оживив планету через соціальні мережі. Представляючи себе скромним, гуманним лідером, який міг би надихнути своїх співвітчизників у, здавалося б, безпрограшній боротьбі, Зеленський миттєво згуртував Захід на свій бік.

Діловий світ може багато чому навчитися на семінарі Зеленського щодо швидкого реагування в реальному часі. Війна була демонстрацією старої школи менеджменту проти нової.

7. Під час війни кардинально змінюються політичні процеси. На ранніх стадіях війни звичайна конкуренція між правлячою групою та опозицією слабшає, а суспільство стає більш дисциплінованим і згуртованим навколо уряду. Але чим довше триває війна, тим більше політика адаптується: або вона ще більше організовується навколо лідера нації у стані війни, або повертається звичайна конкуренція, яка створює незвичайну загрозу національній безпеці.

Україна, здається, вступає в другу фазу. Після чотирьох місяців незаперечної єдності всіх політичних груп навколо національної оборони, липень пропонує деякі перші ознаки набагато більш багатогранної політики в Києві. Варто відзначити два дуже помітні політичні процеси: повернення до порядку денного деолігархізації та перерозподіл ролей у президентській команді.

8. Через триваючу війну та воєнний стан прозорість уряду ще більше знизилася. Засідання парламентських комітетів більше не є відкритими для громадськості, як це зазвичай вимагає закон; місця зустрічей, час і порядок денний більше не розголошуються заздалегідь, нібито з міркувань безпеки.

У травні 2022 року президент Зеленський запустив ініціативу «Єдині 24» для координації благодійних пожертв на підтримку України. Критики стверджували, що, незважаючи на те, що ініціатива була ефективним способом координації іноземної допомоги, вона запропонувала офісу президента ще один засіб централізації повноважень, оскільки вважалося, що розподіл коштів є відповідальністю кабінету міністрів, який, як правило, підпорядковується президентській адміністрації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перспективи та напрямки модернізації політичної системи України: колективна монографія / під ред. д. політ. наук, проф. О. М. Кіндратець. Запоріжжя: Вид-во Запорізького національного університету, 2014. 342 с.
2. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 року. Київ: Центр Разумкова, 2017. 94 с.
3. Остапенко М. Політична комунікація: теоретичні аспекти дослідження. Політичний менеджмент. 2012. № 3. С. 135–144.
4. Гаєвський Б. А. Українська політологія / Б.А. Гаєвський. – К., 1994. 144с.
5. Політика в особах : політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / за заг. ред. Ф. М. Рудича. Київ: Парламентське вид-во, 2008. 352 с.
6. Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі (національна доповідь) / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: НАН України, 2015. 363 с.
7. Політико-ідеологічний процес в українському суспільстві в умовах модернізації : порівняльний аналіз: монографія / за заг. ред. Ф. М. Рудича. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. 448 с.
8. Олійник Ю. Угода «Про асоціацію» ЄС з «третіми» державами: досвід Польщі. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2014. Випуск 26. С. 133-140.
9. Europe Agreement establishing an association between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Republic of Hungary, of the other part URL: <https://www.fdfa.be>.

10. Копенгагенські критерії членства в Європейському союзі (інформаційно-аналітична довідка) URL: <https://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>.
11. Угода про асоціацію URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
12. Dutch referendum voters overwhelmingly reject closer EU links to Ukraine URL: <https://www.theguardian.com>.
13. ЄС знайшов вихід з кризи щодо Угоди про асоціацію з Україною. Повний текст рішення. Українська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua>.
14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
15. Звіт про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2022 році URL: <https://eu-ua.org>.
16. Орехова Т. В. Транснаціоналізація економічних систем в умовах глобалізації: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2007. 393 с.
17. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища: монографія / за заг. ред. Т. В. Орехової. Донецьк: ДонНУ, 2011. 652 с.
18. Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються: монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Руденко-Сударевої. Вид. 2-ге, доп. Київ: КНЕУ, 2015. 270 с.
19. Trainor I. Ukrainian protests show the European Union still offers hope to some. The Guardian. 2013. 1 Dec. URL: <https://www.theguardian.com>.
20. Trottier D., Fuchs Ch. Theorising social media, politics and the state: an introduction. Social media, politics and the state: protests, revolutions, riots, crime and policing in the age of Facebook, Twitter and YouTube. New York : Routledge, 2014. P. 3–38.

21. Ukraine: a crisis that affects us all. The Guardian. 2014. 19 Feb. URL: <https://www.theguardian.com>.
22. Ukraine: a vote for Europe. The Guardian. 2014. 26 May. URL: <https://www.theguardian.com>.
23. Sakwa R. Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands. London : Bloomsbur Publishing, 2016. 368 p.
24. Schimmelfennig F. European integration (theory) in times of crisis. comparison of the euro and Schengen crises. Journal of European Public Policy. 2018. Vol. 25. Issue 7. P. 969–989.
25. Shkodrova A. Rediscovering Europe and national Cuisine. How EU integration is shaping food tastes in Sofia and Belgrade in the 21st century. Appetite. 2019. Vol. 133. P. 10–17.
26. Smolar P. L'Ukraine porte au pouvoir Petro Porochenko. Le Monde. 2014. 26 mai. URL: <https://www.lemonde>.
27. Steele J. Ukraine's protests are not about a yearning for European values. The Guardian. 2013. 12 Dec. URL: <https://www.theguardian.com>.
28. Partnership Between the European Union and Ukraine. UE-UA 1056/2/09 REV 2. 2009. Brussels. 15 Oct. URL: <http://eeas.europa.eu>.
29. Pond E., Kundnami H. Germany's Real Role in the Ukraine Crisis: Caught between East and West. Foreign Aff. 2015. Vol. 94. P. 173. URL: <https://www.foreignaffairs.com>.
30. Puglisi R. Being The New York Times: the Political Behaviour of a Newspaper. The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy. 2011. No. 11(1).
31. Quian A., Elías C. «Estrategias y razones del impacto de WikiLeaks en la opinión pública mundial», Reis: Revista española de investigaciones sociológicas. 2018. No. 162. P. 91–110.
32. Копійка В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. 253 с.

33. Коротков Д. Зміна політичних еліт у контексті парламентських виборів в Україні (1998-2007 рр.). Політичний менеджмент. 2012. № 4–5. С. 65–72

34. Дудкевич В. Місце євроінтеграційного нарративу у політиці сучасної України. Зб. наук. пр. Всеукраїнської науково-практичної конференції «Політична система України за умов глобальних викликів і локальних проблем». Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (21 квітня 2021 р.). С. 130–134.

35. Дудкевич В. Процес інтеграції України до Європейського Союзу в контексті суперечностей внутрішньо європейського розвитку. Політичне життя. 2021. № 1. С. 119–124.

36. Дудкевич В., Шотурма Н. Діджитальна комунікація як один із механізмів взаємодії з громадськістю. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2019. № 13. С. 86–93.

37. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції. Політичний менеджмент. 2004. № 6. С. 103–114.

38. Закоморна К. Про деякі особливості застосування компаративного методу дослідження проблем світового конституційного розвитку. Проблеми законності. Х.: Нац. юрид. акад. України. 2011. № 114. С. 208–215.

39. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна-Польща. Інститут світової політики. Київ. 2016. 43 с.

40. Ковальова О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 340 с.

41. Костенко А. Вплив інститутів громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси України: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 411 с.

42. Дорош Л., Івасечко О. Особливості функціонування та виклики розвитку ЄС у близькій перспективі (2017-2018 рр.). Humanitarian Vision. Lviv: Lviv Politechnic Publishing House. 2017. № 3/1. С. 19–24.

43. Гладій В. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України. Автореф. дис. к.політ.н. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. 23 с.

44. Гнидюк Н. Механізм координації політики європейської інтеграції в Україні. Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. О., 2011. 18 с.

45. Гонюкова Л., Козаков В. (за заг. ред.). Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики: монографія. Київ: НАДУ, 2018. 400 с.

46. Дорош Л. Відповіді на гібридні загрози: особливості стратегії Європейського Союзу у боротьбі з дезінформацією. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія: Збірник наукових праць. 2020. № 27. С. 106–116.

47. Дудкевич В. Громадянське суспільство України у контексті реалізації євроінтеграційних практик. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науковопрактичної конференції «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри» (Івано-Франківськ, 27 травня 2021 р.). Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника, 2021. С. 580 – 589.

48. Сторожев Р. І. Стан дослідження проблеми лідерства у вітчизняній і зарубіжній літературі. Держава та регіони. Серія. Державне управління. 2017. № 3 (59). С. 21–25.

49. Траверсе О. Інститут політичного лідерства/керівництва в Україні. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/traverse_instytut.pdf